

Zadovoljstvo životom u udomiteljskoj skrbi

Marinić, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:069403>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Zadovoljstvo životom u udomiteljskoj skrbi:

perspektiva udomljene djece

Valentina Marinić

Zagreb, rujan, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Zadovoljstvo životom u udomiteljskoj skrbi:
perspektiva udomljene djece

Valentina Marinić

prof.dr.sc. Ivana Borić

dr.sc. Andrea Ćosić

Zagreb, rujan, 2024.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Zadovoljstvo životom u udomiteljskoj skrbi perspektiva udomljene djece“ i da sam autorica istog. Svi dijelovi rada, ideje ili rezultati koji su citirani ili se temelje na drugim izvorima, jasno su označeni te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Valentina Marinić

Zagreb, rujan, 2024.

Sažetak

Zadovoljstvo životom u udomiteljskoj skrbi

perspektiva udomljene djece

Studentica: Valentina Marinić

Mentorica: prof.dr.sc. Ivana Borić

Komentorica: dr.sc. Andrea Čosić

Program/modul: djeca i mladi

Na području Hrvatske malo je studija koje se bave istraživanjem perspektive udomljene djece u kontekstu zadovoljstva životom. Štoviše, pri istraživanju udomiteljstva najveći je fokus na perspektivi udomitelja i stručnjaka. Stoga ovaj rad nastoji istražiti perspektivu udomljene djece. Cilj ovog istraživanja bio je dobiti uvid u zadovoljstvo životom udomljene djece u Hrvatskoj općenito te po raznim životnim područjima (smještaj, interpersonalne veze, škola, slobodno vrijeme, financijski status, odnos prema budućnosti, fizičko i mentalno zdravlje, slika o sebi te sustav skrbi). U istraživanju je sudjelovalo 12 mladih u dobi od 14 do 20 godina, koji su smješteni u udomiteljske obitelji. Podaci su se prikupljali kvalitativnom metodom fokus grupa, a pri analizi je korišteno kodiranje. U procesu analize definirano je 6 tema: (1) Doživljaj zadovoljstva životom; (2) Područja života kojima su udomljeni mladi zadovoljni; (3) Područja života kojima udomljeni mladi nisu zadovoljni; (4) Upoznatost sa svojim pravima; (5) Preporuke za promjene u pravnom i obrazovnom sustavu i sustavu skrbi; te (6) Ključni uvjeti za osiguravanje zadovoljstva životom udomljene djece. Udomljena djeca i mladi obuhvaćeni ovim istraživanjem kao najbitniju determinantu zadovoljstva životom označavaju interpersonalne veze, a kao ostale bitne determinante navode mentalno i fizičko zdravlje te samoostvarenje u vidu postizanja željenih ciljeva. Mladi su navodili kako su generalno zadovoljni svojim životom, a najzadovoljniji su smještajem i interpersonalnim vezama koje ih okružuju. Posebno su izražavali privrženost udomiteljima i udomiteljskim obiteljima te svojim prijateljima. S druge pak strane, najveće nezadovoljstvo iskazivali su odnosom s biološkom obitelji, životom u školi te funkcioniranjem sustava skrbi. Naglasili su da je ključno da se udomljenu djecu uključi u stvaranje politika ali i u donošenje odluka vezano za njihove konkretne slučajeve unutar sustava skrbi, pogotovo kad je riječ o održavanju odnosa s biološkom obitelji. Naposljetku, otkrivena je i potreba za širenjem mreže podrške udomiteljima i udomljenoj djeci te općenito potreba za dodatnim istraživanjem perspektive navedenih populacija.

Ključne riječi: alternativna skrb, udomiteljstvo, perspektiva udomljene djece, zadovoljstvo životom, sustav skrbi

Abstract

Life Satisfaction in Foster Care

Foster Children's Perspective

Student: Valentina Marinić

Mentor: prof.dr.sc. Ivana Borić

Comentor: dr.sc. Andrea Ćosić

Module: Children and Youth

There is a small number of studies that aim to research foster children's view on the subject of life satisfaction in Croatia. Moreover, when researching life satisfaction in foster care the focus is mainly on foster parents and social workers. However, this study aims to shed light on the perspective of the foster children regarding general life satisfaction and satisfaction with different aspects of life (accommodation, interpersonal relationships, school-life, free-time, financial status, future, physical and mental health, self-concept and care system). The sample consisted of 12 young people, aged from 14 to 20, who were currently living in the foster care. Qualitative method of focus groups was used to gather data which was then coded. 6 topics emerged from the analysis: (1) Experience of life satisfaction; (2) Aspects of life which are satisfactory to foster children; (3) Aspects of life which are not satisfactory to foster children; (4) Familiarity with one's rights; (5) Recommendations for legal, educational and care system; (6) Crucial conditions for ensuring life satisfaction of foster children. Foster children who participated in this study indicated that interpersonal relationships are the most important in maintaining life satisfaction, alongside mental and physical health and self-actualisation. Furthermore, young people alleged that they were generally satisfied with their life, especially with the aspects of accommodation and interpersonal relationships. They expressed attachment to their foster parents and foster families, but also their friends. In contrast, young people in foster care were least satisfied with their relationship with the biological family, with school life and with the system of care. They also emphasised the importance of foster children's participation when it comes to creating a policy, but also in decision making regarding to their case in the care system, especially when it comes to maintaining contact with the biological family. Finally, the need for expanding the services in the support network for foster parents and foster children was found, as was the general need for further research regarding perspectives of forementioned groups.

Key words: alternative care, foster care, foster children's perspective, life satisfaction, system of care

Sadržaj

1. Uvod	6
1.1. Zadovoljstvo životom	6
1.1.1. Definicija koncepta “zadovoljstva životom”	6
1.1.2. Zadovoljstvo životom kod djece i mladih	8
1.1.3. Zadovoljstvo životom mladih u alternativnoj skrbi	13
1.1.4. Zadovoljstvo životom udomljene djece	17
2. Udomiteljstvo	19
2.1. Zakonske odredbe udomiteljstva u Hrvatskoj	19
2.2. Slika udomiteljstva u Hrvatskoj	23
2.3. Obilježja i potrebe udomljene djece	25
3. Metodologija	30
3.1. Cilj istraživanja	30
3.2. Istraživačka pitanja	30
3.3. Sudionici	30
3.4. Metoda prikupljanja podataka	31
3.5. Način provedbe istraživanja	31
3.6. Metoda obrade podataka	32
4. Rezultati	33
4.1. Doživljaj zadovoljstva životom	33
4.2. Područja života kojima su udomljeni mladi zadovoljni	34
4.3. Područja života kojima udomljeni mladi nisu zadovoljni	40
4.4. Upoznatost sa svojim pravima	47
4.5. Preporuke za promjene u pravnom i obrazovnom sustavu i sustavu skrbi	48
4.6. Ključni uvjeti za osiguravanje zadovoljstva životom udomljene djece	51
5. Rasprava	53
5.1. Kako djeca i mladi u udomiteljstvu generalno opisuju zadovoljstvo životom?	53
5.2. Kako djeca i mladi u udomiteljstvu opisuju zadovoljstvo životom u pojedinačnim područjima/aspektima života?	53
5.3. Što utječe na zadovoljstvo životom djece i mladih u udomiteljstvu?	58
6. Ograničenja istraživanja	62
7. Zaključak	63
8. Literatura	65
9. Prilozi	70
Prilog 1. Protokol za vođenje fokus grupe	70
Prilog 2. Upitnik zadovoljstva životom	75

Prilog 3. Grafički prikaz cjelokupnih rezultata kvalitativne analize	0
---	----------

1. Uvod

1.1. Zadovoljstvo životom

1.1.1. Definicija koncepta “zadovoljstva životom”

Zadovoljstvo životom može se definirati kao subjektivno vrednovanje stupnja zadovoljenja vlastitih životnih potreba, ali i kao ocjena generalnog zadovoljstva vlastitim životom. Beutell (2006) zadovoljstvo životom definira kao sveukupnu procjenu osjećaja i stavova u vezi života pojedinca u određenom vremenu na spektru od pozitivnog do negativnog. Diener i sur. (1999) pak navode da je zadovoljstvo životom jedan od konstrukata osobnog blagostanja i da se sastoji od želje za promjenom u životu, zadovoljstva sadašnjim životom, zadovoljstva vlastitom prošlosti i budućnosti te pogleda osoba bitnih pojedincu na spomenuti život.

Koncept “zadovoljstvo životom” usko je povezan s konceptom “kvaliteta života”. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 2012) definira kvalitetu života kao “*individualnu percepciju pozicije u životu pojedinca u kontekstu kulture i vrijednosnog sustava unutar kojeg živi u odnosu na vlastite ciljeve, očekivanja, standarde i zabrinutosti*”. Moglo bi se reći kako pojedinac označava uočenu razliku između onoga kakav je i što posjeduje te onoga kakav bi želio biti i što bi želio posjedovati. Spomenuti podatak za istraživače zapravo predstavlja objektivnu perspektivu. Ukoliko se želi istražiti i subjektivna perspektiva, odnosno stupanj zadovoljstva pojedinca životom koji živi u odnosu na život koji želi živjeti, poseže se za mjerenjem zadovoljstva životom. Cummings (1996) stoga gleda na pojam zadovoljstva životom kao podređen pojmu kvalitete života jer pojam kvalitete života podrazumijeva i objektivno i subjektivno stanje, dok se zadovoljstvo životom odnosi isključivo na subjektivno stanje. Na temelju prikazanih definicija vidljivo je kako su spomenuti pojmovi hijerarhijski povezani i imaju dosta sličnosti, oba su multifaktorska te se odnose na subjektivnu percepciju, samim time podložni su promjeni ovisno o različitim kulturnim i vrijednosnim sustavima stoga istraživači moraju biti vrlo dobro upoznati s populacijom koju istražuju i moraju biti vrlo oprezni u načinu na koji interpretiraju rezultate, posebnu pažnju moraju pridati društvenom i kulturnom kontekstu.

Osim koncepta “kvaliteta života”, zadovoljstvo životom često se veže uz koncept “subjektivne dobrobiti”. Subjektivna dobrobit pojam je koji označava vrednovanje života pojedinca na

kognitivnoj i emocionalnoj razini (Biswas – Diener i sur., 2004). Istraživači ovoga koncepta generalno govore o tri komponente – pozitivan afekt (učestalost ugodnih emocija poput radosti i privrženosti), negativan afekt (odsutnost neugodnih emocija kao što su bijes i tuga) te subjektivno vrednovanje zadovoljstva (Biswas – Diener i sur., 2004). Dakle, u ovom slučaju zadovoljstvo životom zapravo označava kognitivno vrednovanje života te služi kao racionalna mjera kako se zaključci o subjektivnoj dobrobiti ne bi donosili samo na temelju prevalencije ugodnih i neugodnih emocija. Međutim, s obzirom da se radi o subjektivnoj percepciji u oba slučaja izričito se mora paziti na raspoloženje sudionika čiju subjektivnu dobrobit se mjeri jer su i zadovoljstvo životom i subjektivna dobrobit podložne utjecaju trenutnog emocionalnog stanja. Ukoliko je emocionalno stanje sudionika negativno nabijeno bit će kritičniji u vrednovanju zadovoljstva životom i obrnuto, ukoliko je sudionik izrazito pozitivno raspoložen njegova ocjena zadovoljstva životom mogla bi biti i pozitivnija nego što u stvarnosti jest. Zadovoljstvo životom u nekim istraživanjima čak može predstavljati mjeru kojom se mjeri “osjećaj sreće” kod ispitivane populacije, no iako se istraživanjima utvrdila umjerena statistička povezanost, ispitanici u pravilu razlikuju spomenute koncepte (Eurofound, 2012). Tako su rezultati Upitnika o kvaliteti života Europljana (eng. *European Quality of life Survey*) pokazali kako su ispitanici “osjećaj sreće” u pravilu označavali višim nego generalno zadovoljstvo životom, s tim da se najviša razlika pokazala kod zemalja u kojima je zabilježeno nisko zadovoljstvo životom (Eurofound, 2012).

Veenhoven (1996) navodi kako je determinante zadovoljstva životom moguće istražiti unutar dva pristupa – vanjski uvjeti i unutarnji psihološki procesi. Ukoliko bi se uspjelo identificirati vanjske faktore koji pospješuju zadovoljstvo životom mogli bi se potencijalno stvoriti zadovoljavajući životni uvjeti za sve. Suprotno tome, ukoliko bi se uspjelo razumjeti psihološke procese koji stoje iza održavanja visokog zadovoljstva životom, teoretski bi se populaciju moglo potaknuti, odnosno pomoći da usvoji istražene psihološke procese. Međutim, pitanje koje je značajno u ovom kontekstu je može li se zadovoljstvo životom trajno povećati. Kovčo Vukadin i sur. (2016) navode kako dvije teorije govore o tome da ipak nije moguće povećati zadovoljstvo životom. Prva teorija govori da je zadovoljstvo životom relativno, dakle poboljšanje životnih uvjeta dovest će do porasta zadovoljstva životom samo privremeno jer ostvarenjem jednog cilja, odnosno uvjeta za povećanje zadovoljstva životom, kreira se novi cilj, odnosno želja za ispunjenjem novog uvjeta za povećanje zadovoljstva te samim time osoba ponovno postane nezadovoljna. Druga teorija govori o tome kako je zadovoljstvo životom jedna od osobina te su ljudi jednostavno zadovoljni ili nezadovoljni bez obzira na životne

okolnosti (Kovčo Vukadin i sur., 2016). Ovakav pristup karakterističan je za silazne modele, no postoje i uzlazni modeli koji pretpostavljaju da je generalni osjećaj zadovoljstva životom zapravo zbroj zadovoljstva u različitim domenama života (Tuce i Fako, 2014)

Pregledom aktualnih mjernih instrumenata dobiven je uvid da se zadovoljstvo životom može mjeriti na tri načina - jednom česticom, skalom generalnog zadovoljstva te skalom zadovoljstva životom po specifičnim životnim domenama (Kovčo Vukadin, i sur., 2016). Međutim, Rojas (2006) smatra kako je pri istraživanju zadovoljstva životom po specifičnim životnim domenama pretpostavljena zbrojivost domena te da ona nije dublje istražena. Spomenuti autor otvorio je i pitanje kauzalnosti, dakle je li čovjek zadovoljan svojim životom jer je zadovoljan pojedinim životnim domenama ili je generalno zadovoljan svojim životom pa je tako zadovoljan i pojedinim životnim domenama (prema Kovčo Vukadin i sur., 2016). Iako smatra kako zadovoljstvo životom ne mora nužno ovisiti o zadovoljstvu svim domenama života, Rojas (2006) je, putem metaanalize dostupne literature iz Meksika, utvrdio pozitivne korelacije generalnog zadovoljstva životom s određenim životnim domenama (domene zdravlja, ekonomskog stanja, zadovoljstva poslom i osobnog zadovoljstva), najveća korelacija ipak se pokazala kod zadovoljstva s obitelji (prema Kovčo Vukadin i sur., 2016).

1.1.2. Zadovoljstvo životom kod djece i mladih

Pri istraživanju zadovoljstva životom kod djece trebalo bi se voditi računa o razlikama između djece i odraslih u određenim područjima funcioniranja kao što su intelektualni razvoj, čitalačka pismenost, interesi te psihosociološka zrelost (Huebner, 2004) stoga se koriste instrumenti prilagođeni upravo tim karakteristikama ili se skale rade specifično za populaciju djece i mladih. U odnosu na definiciju sama definicija zadovoljstva životom u istraživanjima s djecom ne razlikuje se bitno od definicije koja se koristi istraživanja s odraslima. Istraživači uglavnom naglašavaju kako je zadovoljstvo životom jedna od komponenata subjektivne dobrobiti, odnosno da je kognitivna komponenta te se zadovoljstvo životom u procesu istraživanja mjeri usporedno s ostalim komponentama subjektivne dobrobiti (Dinisman i Ben – Arieh, 2015). Pri mjerenju zadovoljstva životom djece, kao i kod odraslih, mogu se koristiti jednodimenzionalne skale, kojima se mjeri sveukupno zadovoljstvo, i multidimenzionalne skale, kojima se mjeri zadovoljstvo određenim područjima života. Pregledom literature ustanovljeno je kako su pri kvantitativnom istraživanju generalnog zadovoljstva životom djece sudionici istraživanja

najčešće školska djeca te se koriste skale koje temu obrađuju vrlo površno (Gomez – Baya i sur., 2020; Gilman i Huebner, 2006; Nikerson i Nagle, 2004), dok se kod kvalitativnog istraživanja zadovoljstvo životom obrađuje detaljnije, no uzorak je manji pa se zbog toga rezultati ne mogu generalizirati (Suldo i sur., 2014). Kod istraživanja s određenim populacijama kao što su primjerice djeca iz alternativne skrbi ili odrasli koji su u djetinjstvu imali iskustvo alternativne skrbi, riječ je o prigodnom uzorku ili uzorku “snježne grude” što automatski onemogućava generalizaciju (Howard i sur., 2023). Također se moraju spomenuti i sudionici koji zbog ograničene slobode (primjerice premještaj u zatvoreni oblik skrbi ili izdržavanje kazne zatvora) ili promjene smještaja nemaju pristup istraživanjima, a njihov bi doprinos uvelike pridonio širem i detaljnijem opisu zadovoljstva životom.

Gilman i Huebner (2006) proveli su studiju s 485 adolescenata kako bi otkrili karakteristike onih koji su zadovoljni svojim životom. U tu svrhu sudionici su ispunili Skalu zadovoljstva životom učenika (Students' life satisfaction scale (SLSS): Huebner, 1991) te su prema rezultatima bili podijeljeni u tri grupe ovisno o razini zadovoljstva životom koju su iskazali (visoko, prosječno i nisko). Studija je pokazala kako su adolescenti koji su iskazivali visoko zadovoljstvo svojim životom bili uspješniji u prilagodbi i reagiranju na stres nego oni koji su naveli kako nisu zadovoljni svojim životom. Također, adolescenti koji su zadovoljstvo svojim životom označili visoko bili su daleko uspješniji na skalama socijalnog stresa, intrapersonalnog funkcioniranja i odnosa prema profesorima od svojih vršnjaka koji su zadovoljstvo svojim životom označili prosječno. Naposljetku, bitno je naglasiti kako niti jedan adolescent koji je označio zadovoljstvo svojim životom visokim nije pokazivao psihološke probleme koji zahtijevaju kliničku intervenciju, dok je to bio slučaj za 7% njihovih vršnjaka koji su prosječno zadovoljni te čak 42% vršnjaka koji nisu zadovoljni (Gilman i Huebner, 2006).

Nadalje, Nikerson i Nagle (2004) proveli su kvantitativno istraživanje s 303 osnovnoškolca (četvrti, šesti i osmi razred) u dobi od 8 do 15 godina, ispitivali su razinu općenitog zadovoljstva životom učenika kao i zadovoljstva određenim područjima života te su ispitivali povezanost kvalitete interpersonalnih odnosa koje imaju s bitnim ljudima u životu sa zadovoljstvom. Rezultati su pokazali kako je razina općenitog zadovoljstva životom učenika umjereno visoka te da je većina sudionika najmanje zadovoljna školom, a najviše svojim prijateljima. Ovisno o dobi zadovoljstvo školom i vlastitom obitelji se mijenjalo – stariji učenici bili su značajno manje zadovoljni od mlađih učenika spomenutim varijablama. Privrženi odnosi s roditeljima, vršnjacima ili oboje pokazali su se kao prediktori zadovoljstva svim područjima života sudionika koji su bili ispitani (obitelj, prijatelji, školski život, samopoimanje i uvjeti

stanovanja), s time da su pozitivni aspekti odnosa, primjerice povjerenje i komunikacija bili povezani s razinom cjelokupnog zadovoljstva životom. Također povjerenje, kao karakteristika odnosa, pokazalo se kao prediktor zadovoljstva s obitelji i prijateljima.

Suldo i sur. (2014) su pak proveli kvalitativnu studiju s 30 srednjoškolaca iz jugoistočnog grada SAD – a koje su podijelili u grupe prema kategorijama mentalnog zdravlja po uzoru na model dualnih faktora (ranjivi, cjelovitog mentalnog zdravlja, problematični, simptomatični, ali zadovoljni). Rezultati su pokazali kako bez obzira na mentalno stanje svi sudionici navode slične determinante koje doprinose percepciji globalnog zadovoljstva životom. Otprilike 80% sudionika smatra da je percepcija zadovoljstva životom direktno povezana s obiteljskim životom, posebno s kvalitetom obiteljskih i rodbinskih veza. Sudionici su također kao bitnu determinantu izdvojili i određene aspekte školskoga života, najviše od svega naglašavali su važnost osobnog akademskog potencijala. Financijski status mora se spomenuti s obzirom da je 30% sudionika naglasilo kako je socioekonomski status obitelji također utjecao na zadovoljstvo životom. Sudionici su također verbalizirali kako je uključenost u neku vrstu organizirane aktivnosti slobodnog vremena imala pozitivan utjecaj na percepciju zadovoljstva životom (Suldo i sur., 2014).

Nadalje, u sklopu projekta “Dječji svjetovi - Međunarodno istraživanje dobrobiti djece” cilj je prikupiti podatke o subjektivnoj dobrobiti i obiteljskim prilikama djece na reprezentativnom uzorku kako bi se podaci mogli međusobno uspoređivati te je konstrukt subjektivne dobrobiti operacionaliziran na način da se dijeli na tri dijela - afektivna subjektivna dobrobit (negativno odnosno pozitivno vrednovanje), psihološka dobrobit te kognitivna subjektivna dobrobit, odnosno sveukupno zadovoljstvo životom (Ajduković i sur., 2020). Dosad su bila tri velika vala ovog istraživanja te su prikupljeni podaci iz 41 zemlje svijeta.

Gomez - Baya, i sur. (2020) analizirali su podatke za europske zemlje koje su sudjelovale u drugom valu projekta “Dječji svjetovi” (Estoniju, Španjolsku, Njemačku, Norvešku, Poljsku, Rumunjsku, Englesku i Maltu). Na uzorku od 9,281 djeteta uvidjeli su razliku između zadovoljstva životom djece koja žive u svojim obiteljima i onih koja žive u udomiteljskoj obitelji, dječjem domu ili nekom drugom tipu organiziranog smještaja - djeca koja žive sa svojim obiteljima zadovoljstvo životom označavala su više od ostale djece (Gomez – Baya i sur., 2020).

U zadnjem valu projekta, u kojem je uzorak činilo 128,184 sudionika (školske djece u dobi od 8, 10 i 12 godina), bila su uključena i djeca iz Hrvatske s 3,512 sudionika. Rezultati trećeg vala

istraživanja ukazali su na generalno visoko zadovoljstvo djece diljem Europe na svim domenama. Europske zemlje imale su najviše središnje vrijednosti te najmanju frekvenciju niskog zadovoljstva općenito, dok se najviša središnja vrijednost zadovoljstva životom kod desetogodišnjaka pokazala u Albaniji, Rumunjskoj, Grčkoj, Malti, Španjolskoj i Hrvatskoj. Međutim, iako su rezultati na skali zadovoljstva životom generalno bili visoki, uočena je značajna razlika u rezultatima ovisno o spolu u nekoliko država. Unutar klastera dvanaestogodišnjih sudionika dječaci su značajno više označavali zadovoljstvo životom od djevojčica u Belgiji, Mađarskoj, Finskoj, Italiji, Poljskoj, Rumunjskoj, Španjolskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu i Hrvatskoj (Rees i sur., 2020).

Nadalje, vezano konkretno za Hrvatsku, rezultati pokazuju kako većina hrvatskih osnovnoškolaca (98.5 %) živi sa svojom obitelji, vrlo su zadovoljni smještajem, okolinom u kojoj žive i ljudima s kojima žive te smatraju da su sigurni u svome domu. Međutim većina sudionika je najmanje zadovoljna mjerom kojom ih roditelji slušaju te stariji sudionici (oni od 10 i 12 godina) izjavljuju kako su nezadovoljni razinom kojom sudjeluju u donošenju odluka unutar obitelji. Sudionici također izjavljuju veliko zadovoljstvo svojim prijateljima, no ocjenjuju ga osjetno manje nego zadovoljstvo obitelji. U području škole, svi sudionici izjavljuju veliko zadovoljstvo naučenim gradivom te se većina njih osjeća sigurno, no 6% ispitanika izjavljuje kako se ne osjeća sigurno, nadalje najmlađi sudionici najmanje su zadovoljni ostalom djecom u razredu dok najstariji izražavaju nezadovoljstvo svojim životom kao učenika općenito. Većina djece (blizu 90%) zadovoljna je stvarima koje imaju, no 4% izjavljuje kako često nema onoliko hrane koliko im je potrebno da se adekvatno najedu, 5% izjavljuje kako posjeduje samo jedan par cipela te 6% smatra kako nema adekvatnu sportsku opremu i opremu za hobije. Naposljetku, većina sudionika (80.8% osmogodišnjaka i 86.2% deseto- i dvanaestogodišnjaka) izjavljuje da je jako zadovoljna svojim životom općenito, najviše su zadovoljni ljudima s kojima žive, a najmanje svojim životom u školi. Također 80% starije djece zadovoljna su tim kakvi jesu te 73% ima pozitivan pogled na budućnost (Ajduković i sur., 2020).

Zadovoljstvo životom djece i mladih istražuje se i kroz druga istraživanja na području Hrvatske i zemalja u regiji te ima dugu tradiciju. Primjerice, Penezić (2006) je istraživao postoji li razlika u iskazivanju zadovoljstva životom između adolescenata i mlađih odraslih u odnosu na odrasle srednje dobi i starije odrasle. Između ostalog uzorak su činila i 104 sudionika u dobi od 15 do 17 godina te 144 sudionika u dobi od 18 do 29 godina. Rezultati su pokazali kako ne postoje značajne razlike između dobnih skupina u iskazivanju generalnog zadovoljstva životom.

Naknadnom analizom utvrđeno je kako su mlađe osobe zadovoljnije prošlim životom te se kod ove skupine također pokazalo najveće očekivano zadovoljstvo budućim životom. Međutim mlađe osobe iskazivale su najniže samopoštovanje. Naposljetku, najveća pozitivna povezanost općeg zadovoljstva je utvrđena kod varijabli temporalnog zadovoljstva životom i temporalnog samopoštovanja (Penezić, 2006).

Tuce i Fako (2014) provele su istraživanje s 200 učenica i 225 učenika srednjih škola iz Sarajeva u dobi od 16 do 20 godina (no 98% je imalo između 17 i 19 godina) kako bi utvrdile prediktore zadovoljstva životom kod adolescenata. Rezultati su pokazali kako je zadovoljstvo životom povezano sa svih 5 osobina ličnosti (neuroticizam, ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i otvorenost za iskustvo/intelekt), s time da su sve varijable osim neuroticizma pozitivno povezane, a neuroticizam negativno. Koncept zadovoljstva životom također je pozitivno povezan s percepcijom emocionalnosti oba roditelja te obiteljskom prilagodljivosti i kohezivnosti, dok je negativno povezan s percepcijom psihološke kontrole od strane roditelja. Značajnim prediktorima zadovoljstva životom kod djevojaka pokazali su se neuroticizam, ekstraverzija, savjesnost i otvorenost za iskustvo, percepcija emocionalnosti od strane majke te percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti. Kod mladića pak značajnim prediktorima zadovoljstva životom pokazali su se ekstraverzija, otvorenost za iskustvo, percepcija emocionalnosti od strane oca te percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti (Tuce i Fako, 2014)

Nadalje, Ercegovac i sur. (2020) istraživali su povezanost varijabli samopouzdanja, samoeфикаsnosti, zadovoljstva obiteljskim i životom općenito, usamljenosti i akademskog postignuća tijekom adolescencije. U istraživanje su uključili 301 učenicu i 180 učenika iz dvije osnovne i srednje škole u gradu Splitu (raspon godina od 10 do 17, M=12,45). Rezultati su pokazali kako su varijable “indikatori dobrobiti” (zadovoljstvo životom općenito, zadovoljstvo obiteljskim životom i usamljenost), samopouzdanje i samoeфикаsnost značajno povezane. Naknadna analiza pokazala je dobne razlike pri vrednovanju zadovoljstva obiteljskim životom i životom općenito, s time da su predadolescenti navedene varijable označavali više od adolescenata. Jednaka dobna razlika uočena je i kod varijable samopouzdanja (Ercegovac i sur., 2020)

Osim kvantitativnih studija koje su nastojale identificirati prediktore zadovoljstva životom djece, u Hrvatskoj se provela i kvalitativna studija kojoj je cilj između ostalog bio ispitati doživljaj i definiciju vlastite dobrobiti od strane sudionika, odnosno djece. Tako su Brajša

Žganec i sur. (2019) provedli fokus grupe s 20 učenika u dobi od 10 do 15 godina. Sudionici su dobrobit povezivali s pozitivnim događajima iz vlastitoga života te s interpersonalnim odnosima (roditelji, braća i sestre, prijatelji, nastavnici). Djeca su verbalizirala kako za njih kvalitetan odnos s ranije spomenutim bitnim osobama upravo i označava dobrobit, sreću i zadovoljstvo (Brajša Žganec i sur., 2019).

Na kraju, važno je naglasiti, ukoliko se izuzmu genetski i nasljedni faktori, istraživanja općenito pokazuju da je velik broj obiteljskih, socijalnih i okolinskih uvjeta koji pospješuju zadovoljstvo životom mladih, primjerice neparticipiranje u rizičnom ponašanju (poput korištenja psihoaktivnih sredstava) te neparticipiranje u nasilju, agresiji i seksualnoj viktimizaciji povezano je s povišenom razinom zadovoljstva životom (Proctor, 2008). Nadalje, život u sigurnoj okolini, adekvatne roditeljske i obiteljske veze, stabilnost smještaja i socijalna podrška također pozitivno koreliraju sa zadovoljstvom životom mladih (Proctor, 2008). Visoka razina zadovoljstva životom povezana je s brojnim psihološkim, socijalnim, interpersonalnim i intrapersonalnim benefitima poput pozitivnog mentalnog zdravlja, veće razine društvene učinkovitosti (Foggle i sur., 2002) te veće razine otpornosti na stres i apstinencije od rizičnih ponašanja (Suldo i Huebner, 2006) stoga je vrlo važno istraživati zadovoljstvo životom kod djece i mladih u alternativnoj skrbi.

1.1.3. Zadovoljstvo životom mladih u alternativnoj skrbi

Zadovoljstvo životom mladih u alternativnoj skrbi istražuje se u puno manjoj mjeri nego kod generalne populacije, međutim u budućnosti bi se to trebalo promijeniti jer je populacija mladih u alternativnoj skrbi vrlo specifična. Primjerice, tim američkih znanstvenika (Howard i sur., 2023) proveo je studiju s 529 odraslih iz 11 zemalja koji su odrastali u alternativnoj skrbi. Svi sudionici naveli su prisutnost barem jednog rizičnog faktora od mogućih 10 (siromaštvo, jednoroditeljska obitelj, obiteljska povijest internaliziranih problema u ponašanju, ovisnost unutar obitelji, prisustvovanje obiteljskom nasilju ili bivanje žrtva istog, kriminalna povijest članova obitelji, prisutnost verbalnog nasilja, osjećaj manje vrijednosti i seksualna viktimizacija) te su oni koji su imali veću prisutnost rizičnih faktora prijavljivali lošije mentalno i fizičko zdravlje i niže zadovoljstvo životom od ostatka populacije. Također su otkrili medijatorsku ulogu anksioznog oblika privrženosti u lošijoj ocjeni mentalnog zdravlja i zadovoljstva životom (Howard i sur., 2023). Većina ostalih istraživanja koja će biti opisana

ograničena su na jednu zemlju pa smanjuju mogućnost generalizacije, no zaključci istih mogu usmjeriti buduće istraživače, ali i praktičare kako bi temu zadovoljstva životom istraživali u većoj mjeri.

Tim znanstvenika iz Portugala (Delgado i sur., 2018) nastojao je sekvencionalnim istraživanjem utvrditi razlike u subjektivnoj dobrobiti između djece ovisno o tipu smještaja (udomiteljski, institucionalni i djeca koja žive sa svojom obitelji). Uzorak se sastojao od 238 djece izvan skrbi, 145 djece smještene u institucionalnu skrb te 44 djece smještene kod udomitelja. Raspon godina sudionika bio je od 11 do 15. Rezultati su pokazali kako djeca smještena u institucionalnu skrb subjektivnu dobrobit označavaju značajno niže od ostalih grupa odnosno, djeca koja žive sa svojim obiteljima označavaju subjektivnu dobrobit značajno više od ostalih skupina. Udomljena djeca pak subjektivnu dobrobit označavaju niže od generalne populacije, no ne značajno, dakle percipirana razina subjektivne dobrobiti slična je razini subjektivne dobrobiti njihovih vršnjaka koji žive sa svojom biološkom obitelji. Razlike u spolu su također pronađene na način da je subjektivna dobrobit djevojaka u institucionalnoj skrbi značajno niža od djevojaka ostalih skupina, ali i niža od dječaka unutar iste skupine, no ne značajno. Naposljetku, kao tri važna čimbenika povezana s visokom subjektivnom dobrobiti za svu djecu pokazali su se odnosi s obitelji/udomiteljima/odgojiteljima, odnosi s nastavnicima te pozitivan osjećaj glede budućnosti (Delgado i sur., 2018).

Nadalje, tim izraelskih znanstvenika (Lipschitz-Elhawi i sur., 2008) proveo je kvantitativno istraživanje s 105 djece u dobi od 13 do 18 godina smještenih u institucionalnu skrb, odnosno 4 tretmanske institucije u Izraelu. Djeca su bila smještena u spomenute institucije po uputama centara za socijalnu skrb jer su doživjeli nasilje i bili zanemarivani u svojoj obitelji te su za vrijeme istraživanja još uvijek pokazivala posttraumatske simptome. Cilj istraživanja bio je istražiti međudnos socijalnodemografskih obilježja (spol, vremensko trajanje smještaja, obiteljski status), unutarnjih (samopouzdanje) i vanjskih resursa (podrška obitelji, vršnjaka i partnera te osjećaj pripadanja) i osjećaja zadovoljstva životom. Rezultati su pokazali kako zadovoljstvu životom od pozadinskih varijabli jedino direktno doprinosi spol, dok su se varijable trajanja smještaja i obiteljskog statusa pokazale indirektno. Također se pokazalo kako vanjski resursi (posebice obiteljska podrška i osjećaj pripadanja) imaju značajniji doprinos zadovoljstvu životom za razliku od unutarnjih resursa (samopouzdanja). Kada je riječ o vanjskim resursima, podrška vršnjaka nije doprinijela zadovoljstvu životom, dok je podrška partnera doprinijela indirektno (Lipschitz-Elhawi i sur., 2008).

2020. godine tim portugalskih znanstvenika (Llosanda – Gistau i sur.) proveo je sekvencijalno istraživanje s 379 djece u dobi od 12 do 14 godina koja su bila smještena u institucionalnu skrb u svrhu istraživanja povezanosti subjektivne dobrobiti i karakteristika institucionalnog smještaja. Radilo se o mješovitom istraživačkom pristupu, a podatke su prikupili pomoću fokus grupa te mjernih instrumenta. Rezultati su pokazali kako do povećanja subjektivne dobrobiti može doći ukoliko se jačaju interpersonalne veze koje pojedinci imaju te se potiče participacija u donošenju odluka koje direktno utječu na njihov život. Također na subjektivnu dobrobit pozitivno utječe i osiguran osoban prostor i prostor za učenje, kao i pristup organiziranim aktivnostima slobodnoga vremena te informacijsko – komunikacijskoj tehnologiji (Llosanda – Gistau i sur., 2020).

U svrhu praćenja promjena subjektivne dobrobiti djece smještene u institucionalnu skrb u Španjolskoj, Montserrat i sur. (2022) usporedili su kvantitativne podatke dobivene upitnicima koje su djeca u dobi od 11 do 14 godina smještena u institucionalnoj skrbi ispunila 2014. i 2020. godine. Razina subjektivne dobrobiti ostala je stabilna kroz vrijeme, što je bio slučaj i s djecom smještenom u udomiteljske obitelji (Montserrat i Casas, 2006), međutim razina subjektivne dobrobiti kod djece smještene u institucionalnu skrb pokazala se niža od subjektivne dobrobiti druge djece (bez obzira jesu li u alternativnoj skrbi ili ne). Ipak, tri varijable su se kroz vrijeme negativno promijenile, to su zadovoljstvo prijateljima, zadovoljstvo školskim kolegama te zadovoljstvo susjedstvom, dakle 2020. sudionici su označili kako su manje zadovoljni sa spomenutim varijablama za razliku od svojih vršnjaka u 2014. godini. Autori nalažu kako je to vjerojatno pod utjecajem krize koju je izazvao COVID – 19, naime održavanje komunikacije i društvenog života bilo je otežano cijeloj populaciji, a posebno populaciji u institucionalnom smještaju zbog specifičnosti skrbi i ustanove te bi se u budućnosti ove teme u navedenoj populaciji trebale više istražiti (Montserrat i sur., 2022).

Naposljetku, tim izraelskih znanstvenika (Refaeli i sur., 2019) istraživao je čimbenike zadovoljstva životom mladih koji su izašli iz institucionalne skrbi. Uzorak su činile 222 osobe koje su izašle iz institucionalne skrbi te su bili intervjuirani u tri vremenske točke (neposredno prije izlaska iz skrbi, godinu nakon izlaska iz skrbi te četiri godine nakon izlaska iz skrbi). Rezultati su pokazali da je razina zadovoljstva životom kod mladih koji izlaze iz skrbi relativno niska, također su pokazali stabilnost ovog konstrukta u odnosu na život izvan skrbi, dakle razina zadovoljstva jednu godinu nakon izlaska iz skrbi bila je prediktor razine zadovoljstva tri godine kasnije. Ovo istraživanje također je istaknulo bitne čimbenike zadovoljstva životom. Visoka percepcija samoučinkovitosti, koja ovoj populaciji ne označava samo vjeru u vlastite

sposobnosti već mudrost naučenu kroz prevladavanje izazovnih situacija, pokazala se kao zaštitni čimbenik u vrlo stresnom razdoblju tranzicije u život odraslih. Nadalje, podrška bitnih ljudi primarno roditelja i prijatelja, ali i ostalih članova obitelji, odgajatelja i romantičnih partnera bitno je utjecala na zadovoljstvo životom, međutim nije samo bitno održavati socijalne veze već je bitna i kvaliteta istih te donose li veze dobrobit pojedincu. Nadalje, iznenađujući rezultati pokazali su se kod uloge socijalnih usluga koje su na raspolaganju mladima koji izlaze iz skrbi. Naime, bilo je očekivano da će institucionalna podrška, koja je na raspolaganju mladima na izlasku iz skrbi, biti važna za zadovoljstvo životom, no rezultati su čak pokazali negativnu povezanost. Dakle, oni koji su koristili institucionalnu podršku označavali su zadovoljstvo životom niže nego drugi (Refeali i sur., 2019). Spremnost za izlazak iz skrbi u ranijem istraživanju (Dinisman, 2014) pokazala se pak kao glavni medijator između podrške drugih i zadovoljstva životom. Točnije, varijabla spremnosti za izlazak iz skrbi facilitirala je odnos između svih domena podrške vršnjaka te povezanost izražavanja privrženosti institucionalnog osoblja i zadovoljstva životom godinu dana nakon izlaska iz skrbi (Dinisman, 2014).

Ranije spomenuta literatura dokazuje kako se zadovoljstvo životom djece u alternativnoj skrbi istražuje na razne načine, dakle kvantitativno i kvalitativno, longitudinalno i transverzalno, ili pak sekvencionalno. Različiti nacrti istraživanja omogućuju da se ovaj pojam istražuje iz raznih perspektiva pa se samim time stvara i cjelovitija slika ovoga koncepta u specifičnoj populaciji kao što su mladi u skrbi. Međutim, alternativna skrb ima jako puno oblika te postoje korisnici alternativne skrbi koji još uvijek nisu bili uključeni u istraživanja zadovoljstva životom (primjerice djeca koja žive u SOS dječjim selima). Također, primjećuje se kako se kod istraživanja zadovoljstva životom djece u alternativnoj skrbi najčešće istražuje jedan oblik skrbi ili se uspoređuju dva osnovna oblika (dakle institucionalna skrb i udomiteljstvo), a nedostaje usporedba između institucija alternativne skrbi koji imaju različite karakteristike smještaja. Saznanja kako bi različite karakteristike institucija alternativne skrbi mogle biti povezane sa zadovoljstvom životom djece koja u njima žive zasigurno bi bila od pomoći praktičarima i stručnjacima.

1.1.4. Zadovoljstvo životom udomljene djece

Broj istraživanja s ovom populacijom vrlo je mali, a većina ih je retrospektivno usmjerena. Tako se u najvećoj mjeri istražuju obilježja skrbi u kojoj su punoljetni sudionici istraživanja odrastali te se pokušava naći povezanost sa zadovoljstvom životom koji trenutno vode kako bi se identificirali prediktori zadovoljstva životom. Primjerice, kod populacije norveške djece koja su odrastala u udomiteljskim obiteljima dobar odnos s udomiteljskom obitelji bio je važan prediktor zadovoljstva životom u odrasloj dobi, no varijabla konstantna premještanja iz jedne udomiteljske obitelji u drugu i varijabla nezadovoljstva udomiteljskom obitelji bile su pozitivno povezane s nižim zadovoljstvom životom u odrasloj dobi (Mabille i sur., 2021). Nadalje, longitudinalno istraživanje u Saveznoj Američkoj Državi Kolorado (Taussig i sur., 2022) s 206 pojedinaca koji su tek ulazili u sustav socijalne skrbi kao udomljena djeca kroz 10 godina nastojalo je otkriti postoji li povezanost između prekretnica u životu (eng. *turning points*) i zadovoljstva životom. Rezultati su pokazali 19 skupina prekretnica u životu, a najzastupljenije bile su iskustvo s pravosudnim sustavom, postajanje roditeljem, pozitivno iskustvo smještaja te negativno iskustvo smještaja. Rezultati su pokazali i kako prekretnice u životu služe kao moderatori negativnih i traumatičnih iskustava iz djetinjstva te na taj način povećavaju razinu zadovoljstva životom. Dakle, pojedinci koji nisu imali prekretnicu u životu, a doživjeli su traumatična iskustva zadovoljstvo životom označavali su bitno niže od drugih (Taussig i sur., 2022).

S druge strane, povezanosti trenutnih životnih uvjeta i zadovoljstva životom udomljene djece bavilo se francusko istraživanje (Euillet, 2020) u kojem je sudjelovalo 91 udomljeno dijete putem upitnika o subjektivnoj dobrobiti. Varijable nestabilnosti smještaja, ali i nezadovoljstva sa školskim životom bile su povezane s nezadovoljstvom životom. Također, varijabla odnosa prema sebi koja se sastoji od samopoimanja i samopoštovanja pokazala se prediktorom za pozitivno vrednovanje zadovoljstva životom (Euillet, 2020). Međutim, odnos prema sebi uvelike je povezan s okolinom pojedinca, ukoliko je okolina poticajna i pruža podršku, sigurnost i mogućnost pojedincu da ostvari vlastiti potencijal, pojedinac će imati pozitivniji odnos prema sebi. Tim kanadskih stručnjaka (Magee, i sur., 2019) u svrhu istraživanja povezanosti percipirane podrške drugih i zadovoljstva životom ispitao je 211 djece koja odrastaju u udomiteljskoj skrbi, dobni raspon bio je između 5 i 14 godina. Djeca koja su podršku odraslih unutar doma i škole označavala visoko kvalitetnom bila su zadovoljnija svojim životom, imala su pozitivnije samopoimanje te višu razinu optimizma. Iako se pokazalo

da je podrška odraslih iz susjedstva pozitivno povezana s indikatorima mentalne dobrobiti (zadovoljstvom životom, samopoimanjem i optimizmom), povezanost nije bila značajna (Magee i sur., 2019). Stoga se može zaključiti da je podrška susjeda dobrodošla kako bi udomljeno dijete stvorilo pozitivnu sliku o sebi i svome životu, no ukoliko izostane neće negativno utjecati sliku djeteta o sebi pogotovo ako dijete ima kvalitetnu podršku iz drugih izvora.

S obzirom da udomiteljska skrb predstavlja privremeni oblik skrbi, treba govoriti i o procesu izlaska iz skrbi te načinu na koji mladi ljudi koji izlaze iz skrbi isti shvaćaju. Primjerice, Haggman – Laitila i sur. (2018) sustavnom analizom literature došli su do zaključka kako se iskustva izlaska iz udomiteljske skrbi razlikuju ovisno o sposobnosti, emocijama i identitetu. Također su zaključili kako mladi koje izlaze iz skrbi proces gledaju kao mogućnost za “novi početak” ili pak kao negativnu promjenu životnih uvjeta. Otpornost se pritom pokazala kao bitan zaštitni čimbenik. Mladi ljudi koji su razvili veću otpornost lakše su se prilagodili izazovima te su brzo naučili kako koristiti sustav za svoju dobrobit, dok su oni mladi ljudi nisu imali izraženu otpornost ostali “izgubljeni u sustavu”. Slika o sebi također se razlikovala. Identiteti s kojima su se mogli poistovjetiti su razni, od nepovezanog, žrtve ili onog koji je preživio do drukčijeg, superiornog ili borca. Što se tiče podrške institucija, rezultati su pak pokazali kako je cijeli proces tranzicije i brige nakon izlaska iz skrbi zapravo nestrukturiran te bez dostatne pomoći mladima koji ga prolaze. Međutim, istraživanja su ipak pokazala da sustavna podrška u tranzicijskom razdoblju nema uopće ili ima mali efekt na zadovoljstvo životom, planove za budući život te depresiju. Naposljetku, izazovi s kojima se mladi iz skrbi susreću tokom osamostaljivanja su razni. Područja koja su identificirana kao izazovna su zaposlenje, dobivanje kvalifikacija, smještaj, financijska situacija, svakodnevne životne vještine, stvaranje odnosa, kulturna asimilacija te korištenje zdravstvenih usluga, no najveći je problem da su procesu rješavanja navedenih izazova prepušteni “sami sebi” (Haggman – Laitila i sur., 2018).

2. Udomiteljstvo

2.1. Zakonske odredbe udomiteljstva u Hrvatskoj

Udomiteljstvo se u hrvatskom zakonu definira kao „*oblik pružanja socijalnih usluga kojim se djetetu ili odrasloj osobi osigurava smještaj u udomiteljskoj obitelji*” (Zakon o socijalnoj skrbi NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23). Svrha takvog smještaja je „*osigurati skrb i potporu korisniku u poticajnom i pozitivnom obiteljskom okruženju u skladu s njegovim individualnim planom promjene*“ (Zakon o udomiteljstvu NN 115/18, 18/22). Razlozi smještaja mogu biti razni, međutim treba se napomenuti kako su intervencije socijalne skrbi prvenstveno usmjerene na intervencije u zajednici i unutar biološke obitelji kako bi se spriječilo izdvajanje djeteta, dakle kada se doista i donese takva odluka ona mora biti opravdana i donesena u najboljem interesu djeteta, odnosno ovakva intervencija koristi se u krajnjem slučaju kada su sve ostale intervencije ocijenjene kao nedovoljne da bi se na djetetovu dobrobit pozitivno utjecalo (Zakon o socijalnoj skrbi NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23).

Prema zakonu o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22) definirana su tri oblika udomiteljstva:

1. Srodničko udomiteljstvo

Brigu za dijete preuzima odrasli član njegove uže ili šire obitelji. Udomitelj srodnik također nije primoran završiti srednjoškolsko obrazovanje niti završiti osposobljavanje za udomitelja prije nego se dijete smjesti kod njega. Što se tiče financijske pomoći države, pojedinac koji se bavi ovim oblikom udomiteljstva ima pravo na opskrbninu.

2. Tradicionalno udomiteljstvo

Tradicionalno udomiteljstvo provodi udomitelj koji je prošao osposobljavanje za udomitelje te je od strane podružnice Zavoda za socijalni rad pod čijom je mjesnom nadležnosti upisan u Registar udomitelja. Razlika u godinama između udomitelja i djeteta koje udomljava mora biti barem 18 godina. Broj djece koje udomitelj s partnerom može smjestiti je troje, dok udomitelji samci mogu smjestiti najviše dvoje djece. Također se vodi računa o dodatnim edukacijama koje je prošao te se i to upisuje u Registar. Pojedinac koji se bavi ovim tipom udomiteljstva, osim opskrbnine ima pravo i na naknadu za rad kao udomitelj, međutim nema mirovinsko i obavezno zdravstveno osiguranje, kao ni prava za vrijeme nezaposlenosti kao zaposlena osoba.

3. Udomiteljstvo kao zanimanje

Ovaj oblik udomiteljstva razlikuje se od drugih po tome što udomitelj ne samo da je prošao već spomenuto osposobljavanje i u Registru je udomitelja, nego mu se godine provedene kao udomitelj gledaju kao radni staž. Međutim, kako bi udomiteljstvo stvarno mogao obavljati kao svoju djelatnost, ne smije biti u radnom odnosu niti imati registriranu samostalnu djelatnost te ovu djelatnost može obavljati samo do 65 – e godine. U vidu financijske pomoći od države, pojedinac koji se bavi ovim tipom udomiteljstva „*ima pravo na opskrbinu, naknadu za rad udomitelja, prava iz mirovinskog i obveznog zdravstvenog osiguranja i prava za vrijeme nezaposlenosti kao zaposlena osoba u skladu s posebnim propisima.*” (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18, 18/22). Unutar ovog oblika postoji standardno i specijalizirano udomiteljstvo. Standardni udomitelji su osobe koje su barem šest mjeseci bili tradicionalni udomitelji te se time kvalificiraju za već navedene benefite koje ovakav oblik udomiteljstva pruža, dok se specijaliziranim udomiteljstvom mogu baviti samo osobe koje imaju specifična znanja jer one ne samo da pružaju smještaj nego pružaju i specifičnu skrb zbog specifičnih karakteristika djece kao što su problemi u ponašanju, težak invaliditet ili teške bolesti, stoga specijaliziran udomitelj primarno mora imati adekvatnu akademsku pozadinu. Specijalizirani udomitelj mora imati završen prvi ili drugi stupanj višeg akademskog obrazovanja u području humanističkih znanosti te mora imati godinu dana iskustva praktičnoga rada s djecom i mlađim punoljetnicima. Osoba koja ima završeno srednjoškolsko obrazovanje ili je pak završila prvi ili drugi stupanj višeg obrazovanja koje nije u području humanističkih znanosti i dalje se može baviti specijaliziranim udomiteljstvom ako se prije toga najmanje tri godine aktivno bavila tradicionalnim, standardnim ili specijaliziranim udomiteljstvom (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18, 18/22). Također, ukoliko se pojedinac odluči za smještaj djeteta s problemima u ponašanju obvezan je proći dodatno osposobljavanje u trajanju od 6 do 12 sati koje se sastoji od predavanja, radionica i primjera iz prakse (Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja, NN 63/2019-1247).

Prema Zakonu o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22) udomitelj može biti osoba koja je punoljetna no ne starija od 60 godina (osim u situacijama srodničkog udomiteljstva ili nastavljanja obavljanja udomiteljstva) također poslovno sposobna osoba koja je državljanin Republike Hrvatske, te živi i ima prebivalište na spomenutom teritoriju. Kada je riječ o obrazovanju, ukoliko se želi baviti tradicionalnim ili udomiteljstvom kao zanimanjem, osoba minimalno treba imati srednju stručnu spremu te završeno osposobljavanje za udomitelja.

Međutim, to nije slučaj ukoliko se radi o srodničkom udomiteljstvu. Nadalje, za svaki oblik udomiteljstva nužno je da osoba živi u propisanim stambenim uvjetima te ukoliko udomiteljstvo ne obavlja kao samac, potrebno je imati potpisanu suglasnost svih punoljetnih ukućana za obavljanje udomiteljstva. S druge pak strane, udomitelj ne može biti *“osoba u čijoj su obitelji poremećeni odnosi, koja ima bolest ili stanje kojim bi bilo ugroženo zdravlje ili drugi interesi korisnika te osoba društveno neprihvatljivog ponašanja”*, dakle osoba koja je osuđena za nasilna kaznena djela a kod koje nije nastupila rehabilitacija, zatim *“osoba kojoj je pravomoćno izrečena prekršajna sankcija za nasilje u obitelji”* ili se protiv nje vodi kazneni ili prekršajni postupak za isto djelo te *“osoba koja je ovisna o alkoholu, opojnim drogama i/ili kockanju i drugim oblicima ovisnosti”* (Zakon o udomiteljstvu NN 115/18, 18/22).

Uloga udomitelja sa sobom nosi veliku odgovornost. Udomitelj je dužan ne samo pružiti “krov nad glavom” djetetu, već mu pružiti oslonac, biti mu primjer i uzor te adekvatno odgovoriti na razvojne i odgojne potrebe djeteta. Izazovi pri ostvarenju spomenute uloge su razni, proces dodatno mogu otežavati neprorađene traume, problemi u ponašanju ili pak otpor djeteta. Stoga svi kandidati, osim udomitelja srodnika, prije nego preuzmu tu ulogu moraju proći osposobljavanje za udomitelja koje traje 40 sati unutar godine dana, sastoji se od predavanja, radionica te primjera iz prakse, a provode ga stručnjaci iz podružnice Zavoda za socijalni rad koja je u mjesnoj nadležnosti (Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja, NN 63/2019-1247). Kroz navedeni period polaznike se primarno upoznaje sa zakonodavnim, pravnim i stručnim smjernicama koje se tiču udomiteljstva te obavezama udomitelja. Zatim se polaznike upoznaje s općenitim teorijama odgoja i općenitim strategijama poticanja privrženosti, obrazovanja i drugih područja adekvatnog razvoja. Nadalje, prolaze se teme specifične za populaciju udomljene djece. Primjerice radi se na razumijevanju odnosa udomljenog djeteta s biološkom obitelji te benefitima koje dijete dobiva od istog, polaznike se upoznaje i sa strategijama prepoznavanja i nošenja s traumom te ih se educira kako se odnositi prema djetetu koje je ranije bilo žrtva zlostavljanja i ima posljedice istog. Kako bi se cijeli proces odgoja bar malo olakšao udomiteljima, kroz osposobljavanje se prolaze i teme učinkovitih odgojnih metoda te strategija suočavanja sa stresom u udomiteljskoj obitelji. Naposljetku, potencijalne udomitelje se educira kako bi se trebali ponašati ukoliko dođe do promjena unutar skrbi, odnosno na koji način da pripreme djecu i članove udomiteljske obitelji na iste, također ih se educira o načinu na koji udomiteljstvo mijenja obiteljsku dinamiku

te se radi i na interkulturnom i interkulturalnim kompetencijama (Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja, NN 63/2019-1247).

Dodatne godišnje edukacije također se provode te ovise o procjeni potreba udomiteljske obitelji. Sadržaji ovise o percipiranim potrebama udomitelja, a metode učenja su najčešće individualna i/ili grupna predavanja, radionice i primjeri iz prakse. Trajanje spomenutih edukacija varira ovisno o obliku udomiteljstva. Edukacije namijenjene udomiteljima srodnicima minimalno moraju trajati 4 sata godišnje, dok one namijenjene tradicionalnim i profesionalnim udomiteljima minimalno moraju trajati 8 sati godišnje (Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja, NN 63/2019-1247).

Također, Zakonom o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22) propisana su prava udomljenog djeteta kako bi se osigurao kvalitetan život u udomiteljskoj obitelji. Neka od njih su „*pravo na kontinuirano primanje pomoći i potpore udomitelja, djelatnika zavoda za socijalni rad i pružatelja usluge, pravo na odnos privrženosti i emocionalne bliskosti s udomiteljima, kroz međusobnu povezanost s udomiteljskom obitelji te drugim osobama važnim u njegovu životu, pravo na odgoj, obrazovanje, razvijanje vještina te profesionalno usmjerenje koje će ga pripremiti za kvalitetan život, pravo na dostupnost usluga i programa potpore koje djeluju na dobrobit djeteta, a kako bi moglo ostvariti svoje pune potencijale*” te pravo “*na kontinuiranu skrb, prihvaćanje i poštovanje te potporu u razvijanju vlastitog identiteta i povjerenja u vlastitu vrijednost*”. Ranije je navedeno kako je kvaliteta života zapravo nadređena zadovoljstvu životom, tako da se može zaključiti kako je svrha navedenih prava također pozitivan učinak i na zadovoljstvo životom udomljene djece.

Iz navedenog opisa zakonskih odredbi te sustava i mjera podrške udomiteljima i udomljenoj djeci može se primjetiti da su poduzete sve predradnje kako bi se osiguralo visoko zadovoljstvo životom udomljene djece, koja su glavni korisnici socijalne usluge, no potrebno je istražiti upravo njihovu perspektivu kako bi se saznao stupanj u kojem zadovoljstvo životom doista je ostvareno. Pri pregledu dostupne literature jasno se vidi kako je fokus prijašnjih istraživanja na ovom prostoru bio na odraslima koje ova socijalna usluga dotiče (udomitelji i socijalni radnici) (Barišić, 2024; Sabolić i Vejmelka, 2015; Kletečki Radović i Kregar Orešković, 2005), dok su djeca samo ponekad sporedno bila uključena. Međutim, radi se o velikom broju korisnika čija perspektiva je itekako važna.

2.2. Slika udomiteljstva u Hrvatskoj

Prema Godišnjem statističkom izvješću o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2022. godini (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023) odlukom suda svakodnevna skrb za 486 – ero djece dodijeljena je udomiteljskim obiteljima te je u toj godini u ovom obliku skrbi 2060 djece. S obzirom da je u Republici Hrvatskoj te godine broj udomiteljskih obitelji u kojima su smještena djeca bio 1095, posredno se može zaključiti kako udomiteljske obitelji nerijetko imaju više od jednog djeteta na smještaju. Najveći postotak djece na smještaju u dobi je između 15 i 18 godina (njih 39,6%). Trajanje smještaja kreće se od 6 mjeseci pa sve do 10 godina i dulje, a broj kao i postotak djece ovisno o duljini smještaja prikazani su u tablici u nastavku (Tablica 1).

Tablica 1.: Duljina trajanja smještaja djeteta kod udomiteljske obitelji 2022. godine

Trajanje smještaja	Broj korisnika	Postotak od ukupnog broja korisnika (2060)
Do 6 mjeseci	177	8,6
Od 6 mjeseci do godine dana	277	13,4
Od 1 do 2 godine	323	15,7
Od 2 do 3 godine	348	16,9
Od 3 do 4 godine	257	12,5
Od 4 do 5 godina	163	7,9
Od 5 do 7 godina	230	11,2
Od 7 do 10 godina	139	6,7
Više od 10 godina	139	6,7

Kako bi se dobio uvid u kriterije prema kojima se djeca smještaju u određeni oblik izvanobiteljske skrbi Sladović Franz (2003) provela je devet fokus grupa sa stručnjacima iz zavoda za socijalnu skrb kao i stručnjacima iz dječjih domova. Rezultati su pokazali kako stručnjaci udomiteljstvo smatraju optimalnim ukoliko se radi o djetetu niže dobi te o djeci koja su doživjela zanemarivanje ili zlostavljanje u obitelji, dakle ukoliko se radi o teško narušenim odnosima zbog čega je djetetu potrebna zamjenska obitelj. Stručnjaci također smatraju kako je

ovaj oblik izvanobiteljske skrbi prikladan za djecu kojima su jedan ili oba roditelja umrli, bolesni, nestali ili u zatvoru. Djeca za koju se određuje udomiteljstvo kao oblik skrbi najčešće su djeca koja nemaju izražena traumatska iskustva, bez poremećaja u ponašanju, emocionalno "osjetljivija" djeca te ona kojoj je potreban individualizirani pristup, a kao najznačajnije karakteristike udomiteljstva, pa tako i kriterije za smještaj, označavaju zdravo obiteljsko okruženje, individualnu brigu i emocionalno vezivanje uz dijete (Sladović Franz, 2003).

Nadalje, kroz istraživanje sa stručnjacima i udomiteljima Sabolić i Vejmeka (2015) identificirali su određene izazove pri procesu udomljavanja djece, ali i odraslih. Među najistaknutijima bili su regionalna nejednakost pri trajanju procesa izdavanja dozvole za udomiteljstvo, preplavljenost birokracijom od strane stručnjaka i udomitelja te problem smještaja korisnika izvan primarne sredine. Kao dvije najbitnije potrebe isticale su se pak potreba za većim brojem stručnjaka (istraživanjem se saznalo kako je jedan stručnjak zadužen za više od 100, a ponekad i više od 200 obitelji) te potreba za daljnim razvojem specijaliziranog udomiteljstva jer su sudionici istaknuli manjak aktivnosti za udomljenu djecu s poteškoćama u razvoju te općenito nedostatak specijaliziranih udomitelja (Sabolić i Vejmeka, 2015).

Izješće o radu pravobraniteljice za djecu 2023. (Ured pravobraniteljice za djecu, 2024) pak navodi kako je glavni izazov kojim se susreće udomiteljstvo u Hrvatskoj taj da su kapaciteti udomiteljskih obitelji premali kako bi primili svu djecu u potrebi. Iz toga izazova stvaraju se daljnje poteškoće. Poseban problem predstavlja smještaj djece sa specifičnim potrebama jer zbog većeg broja udomljene djece unutar obitelji udomitelji nisu u mogućnosti adekvatno odgovarati na spomenute potrebe, a nije im pružena specifična pomoć i podrška sustava. Zbog toga se prekida smještaj, najčešće na zahtjev udomitelja, te se dijete ipak smjesti u ustanovu. Osim navedenog do prekida smještaja može doći i zbog učestalih konflikata, zdravstvenih poteškoća udomitelja ili poteškoća s biološkim roditeljima djeteta. Izješće navodi da je prošle godine 53 djece premješteno u domove (23 djevojčice i 30 dječaka) od kojih 17 mlađih od 7 godina te 36 starijih od 7 godina. Drugi glavni problem, koji je nastao zbog prekapacitiranosti, je izdvajanje djeteta iz njegove primarne sredine. Najčešće se to događa jer su jednostavno kapaciteti u djetetovoj primarnoj sredini popunjeni te se traže udaljenije alternative. Međutim, postoje i situacije kada je za djetetovu dobrobit nužno da se fizički i geografski odvoji od roditelja, no tu pak problem predstavlja odvajanje od biološke braće i sestara čime se gubi međusobni kontakt. Biološki roditelji također su verbalizirali kako je bilo situacija gdje su udomitelji onemogućavali udomljenom djetetu da ostvaruje kontakte s članovima svoje uže obitelji (Ured pravobraniteljice za djecu, 2024).

2.3. Obilježja i potrebe udomljene djece

Tim nizozemskih znanstvenika (Leloux-Opmeer i sur., 2016) je proučavajući literaturu i znanstvena istraživanja došao do zaključka da djeca u udomiteljskim obiteljima imaju određena zajednička obilježja. Spomenuti autori navode kako su to uobičajeno osnovnoškolska ili srednjoškolska djeca čiji najznačajniji osobni problemi uključuju kronične zdravstvene probleme, ali i probleme u ponašanju. Njihova obiteljska povijest nerijetko sadrži slučajeve zanemarivanja i obiteljskog nasilja te se obitelji mogu okarakterizirati kao razorene i siromašne. Također se čini da mnogi roditelji pate od poremećaja mentalnog zdravlja, problema ovisnosti ili oboje te je nerijetki slučaj da jedan roditelj, ili čak oba u nekim slučajevima, služe zatvorsku kaznu (Leloux-Opmeer i sur., 2016).

Nadalje, Laklija (2009) u svome preglednom radu nalaže kako europska istraživanja pokazuju da su djeca koja se nalaze u udomiteljskoj skrbi najčešće starija djeca koja imaju ozbiljne emocionalne, psihološke i bihevioralne teškoće te da su upravo te karakteristike negativno povezane s uspješnosti udomljavanja djeteta. Također prijašnja iskustva skrbi su se pokazala kao značajan prediktor ishoda udomljavanja pojedinog djeteta, dakle djeca čije je prijašnje iskustvo smještaja bilo negativno u većem su riziku da i novo iskustvo udomljavanja također ima negativan ishod. Nastavno na rečeno, kvaliteta provedenog procesa uparivanja obilježja djeteta i njegovog potencijalnog udomitelja pokazala se značajno povezanom s uspješnim ishodima udomiteljstva, kao i posjete djeteta udomiteljskoj obitelji prije smještaja u istu. Dob udomitelja također se pokazala kao značajan prediktor ishoda udomiteljstva s time da samohrani roditelji/udomitelji i stariji parovi (između 45 i 55 godina) dominiraju u grupi uspješnih udomitelja te su snažno motivirani udomitelji uspješniji u svojoj udomiteljskoj ulozi, osobito ako je motivacija intrinzična i proizlazi iz osobnih potreba udomitelja. Osim obilježja udomitelja i njihove okoline (biološka djeca prihvaćaju da im je roditelj udomitelj, podržavaju ga i nemaju osjećaj zakinutosti za ljubav i pažnju u odnosu na udomljeno dijete) sustav podrške dostupan udomiteljima također ima bitnu ulogu te se posebno ističu redovitost kontakta socijalnog radnika i udomitelja te potpuno i pravovremeno informiranje udomitelja i njihovo uključivanje u proces planiranja. Uz rad na poboljšanju navedenih konkretnih karakteristika procesa trebalo bi se raditi i na pozitivnijoj slici udomiteljstva u društvu te unapređenju mreže podrške udomiteljima, primjerice otvaranje novih i dostupnih komunikacijskih kanala, poticanje razvoja grupa za samopomoć te općenito na redefiniranju standarda udomiteljstva i

reguliranja statusa udomitelja (Laklija, 2011). Sve navedeno pospješuje vjerojatnost za pozitivne ishode udomiteljstva.

Berliner i Fine (2001) navode kako stručnjaci koji donose odluku o izdvajanju djeteta iz vlastite obitelji i smještaju u udomiteljsku obitelj moraju imati na umu omogućava li smještaj u konkretnu udomiteljsku obitelj djetetu da održava važne međuljudske odnose, ostane povezano s kulturom iz koje potječe, stabilnost i kontinuitet, osjećaj sigurnosti i zaštite, zadovoljenje zdravstvene potrebe i psihosocijalne potrebe, uključivanje u obrazovanje i druge potrebne usluge. Također, pri spomenutom procesu djetetu treba biti omogućena priprema za samostalni život, individualni plan skrbi i smještaja u najboljem interesu te smještaj koji je dobro usklađen s njegovim potrebama (Berliner i Fine, 2001).

Nastavno na rečeno, Steenbacker i sur. (2018) podijelili su potrebe djece smještene u udomiteljske obitelji u četiri kategorije:

1. **Medicinske potrebe** označavaju potrebu za adekvatnim razvojem te fizičkim zdravljem.
2. Unutar kategorije **potreba za pripadanjem** najviše se ističe potreba za održavanjem veza s biološkom obitelji, konkretno održavanje komunikacije s braćom i sestrama jer se pokazalo da predstavlja stabilnost u inače turbulentnom vremenu za dijete. Nadalje, uspostavljanje brižnog i suportivnog odnosa s udomiteljskom obitelji također se pokazalo kao značajna potreba djece. Prisutnost bar još jednog “odraslog koji brine” u zajednici izuzev udomiteljske obitelji također se pokazala značajnom kako bi se socijalna mreža i podrška djeteta ojačala. Takvi oblici odnosa pružaju osjećaj stabilnosti i kontinuiranosti u odnosima općenito te emocionalnu i praktičnu podršku. Nadalje, pozitivna interakcija s vršnjacima i prijateljstvo su također vrlo bitne potrebe kako bi se kod djeteta stvorio osjećaj pripadanja.
3. **Psihološke potrebe** pak najviše se odnose na razvoj samopoštovanja, no s obzirom da je nemali broj djece u ovakvom obliku skrbi bio izložen traumatskim iskustvima bitno je razviti i adekvatne strategije integriranja tog iskustva u život te raditi na stvaranju koherentne životne priče.
4. Naposljetku, na **potrebe samoaktualizacije** najviše se odnose potrebe za zadovoljavajućim akademskim uspjehom i postignućem kako bi se osigurala pozitivno usmjerena budućnost te se uključenost u izvannastavne aktivnosti pokazala kao bitan

zaštitni faktor u prevenciji korištenja opojnih sredstava i prevenciji internaliziranih problema ponašanja, konkretno depresije (Steenbackers i sur., 2018).

Pregledom literature opravdano je zaključiti kako je dijete koje je izdvojeno iz vlastite obitelji bilo izloženo negativnim, ponekad i traumatičnim iskustvima te mu kao takvom treba biti pružena adekvatna pažnja, podrška i uvjeti života kako bi se smanjio negativni utjecaj spomenutih iskustva na djetetov razvoj i mentalno zdravlje. Upravo bi zato život u udomiteljskoj obitelji trebao predstavljati pozitivno pa čak i kompenzacijsko iskustvo te bi kao takav trebao odgovarati na djetetove osnovne životne potrebe na način koji je zadovoljavajući djetetu, ali i adekvatno odgovarati na razvojne i odgojne potrebe.

Na području Hrvatske, u svrhu analize i unapređenja sustava provedeno je više istraživanja u razdoblju od 2002. do 2007. te se na uglavnom prigodnim uzorcima udomiteljskih obitelji mogla vidjeti provizorna slika udomiteljstva u Hrvatskoj, kao i obilježja udomljene djece. Primjerice, Žižak (2009) je prikupila i sistematizirala rezultate prethodno provedenih istraživanja upravo u tu svrhu. Rezultati istraživanja pokazali su kako su u prosjeku djeca smještena u udomiteljske obitelji prije izdvajanja doživjela 4,39 stresnih događaja što je značajno više od generalne populacije, ali i značajno manje od populacije djece smještene u institucionalnu skrb. Nadalje, rezultati drugih istraživanja pokazuju da su najčešći razlozi smještaja bili zanemarivanje (oko 54%), poremećeni obiteljski odnosi te napuštanje i smrt roditelja (Ajduković, i sur., 2005). Prosječna dob djeteta pri smještaju u udomiteljsku obitelj je 7,4 godine (Ajduković i Sladović Franz, 2004), a prosječno trajanje smještaja je 10,5 godina (Kregar Orešković i Rajhvajn, 2007).

Nadalje, istraživanje Što nam djeca govore o udomiteljstvu (Žižak i sur., 2009) dalo je vrlo bitne uvide u perspektivu udomljene djece o tipu smještaja u koji su smješteni. Udomiteljstvo su opisivali kao pomoć i dobru soluciju za djecu bez roditeljske skrbi te ga doživljavaju pozitivnije od domskog smještaja. Razloge izdvajanja iz obitelji razumiju, no navode kako se teško nose s njima na emocionalnoj razini. Iako djeca navode kako su sretni u udomiteljskim obiteljima te bi ih preporučili drugima također navode kako se ne doživljaju kao biološki članovi obitelji te da su svjesni svojih različitosti u odnosu na djecu koja žive s biološkim obiteljima. Čak navode da ponekad osjećaju nesigurnost i/ili stigmatizaciju zbog toga. S druge pak strane, dobra prihvaćenost od članova udomiteljske obitelji i planiranje budućnosti vezane uz tu obitelj pospješuje osjećaj sigurnosti i pripadnosti kod udomljene djece. Naposljetku, pri opisivanju iskustva sa sustavom socijalne skrbi djeca navode kako se doživljavaju

zanemarenom od strane stručnjaka u zavodima za socijalni rad, štoviše osjećaju se kao da ih se tretira kao posao koji stručnjaci moraju obaviti, a ne kao osobe (Žižak i sur., 2009). Međutim, Konvencija o pravima djeteta (1989) izričito nalaže da dijete ima pravo sudjelovati u svojem regionalnom, nacionalnom i svjetskom okružju. Nadalje, Zakon o socijalnoj skrbi (2023) prepoznaje načelo individualizacije kojim se nalaže da se socijalne usluge ostvaruju uz aktivno sudjelovanje korisnika te načelo sudjelovanja u donošenju odluka koje nalaže kako dijete ima pravo izraziti svoje mišljenje ukoliko se radi o postupcima u kojima se odlučuje o njegovim pravima i interesima te će njegovo mišljenje biti uzeto u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelosti. Zakon jasno nalaže kako bilo koje dijete, a pogotovo ono koje je unutar sustava, ima pravo izraziti svoju perspektivu o odlukama koje direktno utječu na njegov život, no iz razgovora s udomljenom djecom jasno je kako praksa u odnosu na zakonske odredbe manjka.

U skladu s time, a prema rezultatima recentne studije o participaciji djece iz ranjivih skupina u Hrvatskoj (Borić i Mataga Tintor, 2022) veliki problem, a time i jedna od bitnih potreba djece unutar ranjivih skupina je zaštita njihovih prava. To je posebno izazovno kada se radi od djeci koja su odvojena od svoje obitelji. Skupina djece koja su izolirana (dakle u alternativnoj skrbi, odgojnim zavodima ili sustavu zdravstva) zajedno uz djecu koja su bez pratnje karakteriziraju se kao “ranjivi od ranjivih”. Ove skupine nemaju ključne odrasle osobe koje će se izboriti za njihova prava te su studije slučaja pokazale da postoji velika opasnost da djeca budu sama i usamljena u procesu traženja svojih prava posebno ako odrasli (stručnjaci i društvo) njihova ponašanja okarakteriziraju kao nepoželjna. Iako se trud stručnjaka koji rade s ovom populacijom ne može zanemariti, ipak se primjećuje relativna pasivnost, a i oni sami verbaliziraju bespomoćnost u odnosu na neuređenost sustava. Treba imati na umu da su djeci koja su smještena u alternativnu skrb prava narušena već u samoj obitelji te je kvaliteta života narušena lošim materijalnim uvjetima u kojima su živjeli (kvaliteta stanovanja, prehrane, odjeće, opreme) (Borić i Tintor, 2022). Nadalje, udomljena djeca i djeca smještena u ustanovama nemaju ista prava u kontekstu posttretmana, odnosno skrbi nakon punoljetnosti, za razliku od djece iz dječjih domova kojima je omogućen smještaj u stambenim zajednicama.

Kako bi se saznalo što utječe na razliku između zakonskih odredbi i njihovog praktičnog primjenjivanja, potrebno je čuti perspektivu upravo one osobe na koju direktno utječe spomenuti zakon. Iz toga razloga je važno istraživati perspektivu udomljene djece. U prošlim istraživanjima na našem prostoru saznanja o perspektivi udomljene djece, kao i saznanja o zadovoljstvu životom iste manjka. Štoviše, pregledom literature ustanovljeno je kako na području Republike Hrvatske konkretna tema zadovoljstva životom udomljene djece nije još

bila obrađivana. Upravo temeljem toga prepoznata je potreba za istraživanjem teme ovog diplomskog rada.

3. Metodologija

3.1. Cilj istraživanja

Potaknut iznenađujuće malim brojem istraživanja perspektive udomljene djece o zadovoljstvu vlastitim životom, cilj ovog istraživanja je dobiti uvid u zadovoljstvo životom djece i mladih u udomiteljstvu općenito te po određenim životnim područjima (stanovanje, interpersonalni odnosi, školski život, slobodno vrijeme, financijski status, razmišljanje o budućnosti, fizičko i mentalno zdravlje, samopoimanje te zadovoljstvo sustavom socijalne skrbi).

3.2. Istraživačka pitanja

Definirana su sljedeća istraživačka pitanja:

- 1: Kako djeca i mladi u udomiteljstvu generalno opisuju zadovoljstvo životom?
2. Kako djeca i mladi u udomiteljstvu opisuju zadovoljstvo životom u pojedinačnim područjima/aspektima života?
3. Što utječe na zadovoljstvo životom djece i mladih u udomiteljstvu?

3.3. Sudionici

U istraživanju je ukupno sudjelovalo 12 mladih (10 mladića i 2 djevojke) dobnog raspona od 14 do 20 godina koji su trenutno smješteni u udomiteljske obitelji. Većina sudionika pohađa srednju školu strukovnog usmjerenja, jedan je završio školovanje, a dvoje sudionika još pohađa osnovnu školu. Sudionici imaju različito iskustvo alternativne skrbi te neki od njih imaju prijašnja iskustva udomljavanja, neki su ranije bili smješteni u dječjem domu, a nekolicina njih nije mijenjala udomiteljsku obitelj otkad su u nju ušli. Duljina trajanja smještaja u trenutnoj udomiteljskoj obitelji također varira, od godine i pol dana do sve do 17 godina. Iz opisa uzorka vidljivo je da se radi o izrazito heterogenoj skupini sudionika. Metoda uzorkovanja koja je korištena u ovom slučaju jest određivanje sudionika “po reputaciji”.

3.4. Metoda prikupljanja podataka

Podaci su prikupljeni putem dvije fokus grupe. Svaka fokus grupa se sastojala od 6 sudionika. U jednoj fokus grupi sudjelovalo je 6 mladića, a u drugoj 4 mladića i dvije djevojke. Fokus grupe su se provodile u prostorima udomiteljskih udruga i trajale su u prosjeku oko 100 minuta, ovisno o raspoloživom vremenu. Fokus grupe provodila je istraživačica prema ranije kreiranom Protokolu za vođenje fokus grupe (u daljnjem tekstu Protokol). Protokol je služio kao hodogram tijeka fokus grupe i kao svojevrsni podsjetnik na sve teme fokus grupe, odnosno ranije navedena istraživačka pitanja na koja se ovim putem nastojalo odgovoriti (Protokol se može detaljnije pogledati u Prilogu 1.).

Tokom fokus grupe, nakon što su sudionici definirali pojam zadovoljstva životom, podijeljeni su upitnici zadovoljstva životom po područjima, koja su u skladu s ranije navedenim ciljem istraživanja (stanovanje, interpersonalni odnosi, školski život, slobodno vrijeme, financijski status, razmišljanje o budućnosti, fizičko i mentalno zdravlje, samopoimanje te zadovoljstvo sustavom socijalne skrbi), te su sudionici zamoljeni da označe svoje trenutno zadovoljstvo spomenutim područjima od 1 do 5, s time da ocjena 1 označava najniže zadovoljstvo a ocjena 5 najviše. Svrha upitnika bio je uvod u ključna pitanja fokus grupe te su služili kao podsjetnici sudionicima na način da bi sudionici u opisivanju zadovoljstva područjima jednostavno mogli objasniti ocjenu koju su prethodno dali u upitniku. Upitnici su predani istraživačici po završetku fokus grupe, a primjer istog može se naći u Prilogu 2.

3.5. Način provedbe istraživanja

Ovo istraživanje provedeno je uz suglasnost Etičkog povjerenstva Edukacijsko–rehabilitacijskog fakulteta. Kako bi se skupili sudionici, putem maila su kontaktirane predsjednice udruga udomiteljskih obitelji kojima pripadaju udomitelji sudionika te su iste prosljedile poziv za istraživanje udomiteljima i zainteresiranim mladima. Kasnije je istraživačica telefonskim putem dogovarala mjesto i termin fokus grupa, kao i broj i karakteristike sudionika. Prije samog početka fokus grupa sudionici su potpisali suglasnosti za sudjelovanje. Na obrascu suglasnosti bio je naveden opis metode istraživanja (fokus grupe), za što će prikupljeni podaci biti korišteni, načini očuvanja identiteta sudionika i očekivanja od njihovog sudjelovanja u istraživanju. Također je na istom navedeno kako će podaci biti analizirani na grupnoj razini, da mogu odustati u bilo kojemu trenutku te da će za potrebe

bilježenja podataka razgovor biti sniman, da će pristup audiozapisu imati samo istraživačica, odnosno moderatorica, te da će isti biti izbrisan nakon završenog transkripta.

Na početku fokus grupe sudionicima se moderatorica predstavila i ukratko objasnila za što će se koristiti prikupljeni podaci, kako je njihovo sudjelovanje dobrovoljno i da mogu odustati u svakome trenutku, načine na koje će njihova anonimnost biti očuvana te je navela očekivano trajanje fokus grupe. Sudionicima su također objašnjena određena pravila tijekom razgovora kako bi svima iskustvo bilo ugodno.

Fokus grupe bile su snimane aplikacijom na mobitelu istraživačice te je snimke koristila isključivo kako bi napisala prijepis razgovora za vrijeme fokus grupa. Za vrijeme prepisa vođeno je računa da se sačuva identitet sudionika na način da se umjesto osobnim imenom sudionika pojedinačno označi brojem, te ukoliko je sudionik spomenuo specifično mjesto stanovanja, spomenuto mjesto se zamijeni slovom. Nakon što je prijepis razgovora fokus grupa bio završen snimke su obrisane te se isključivo spomenuti prijepis koristio za daljnju obradu podataka.

3.6. Metoda obrade podataka

Podaci prikupljeni fokus grupama obrađivali su se metodom kvalitativne analize - kodiranjem. Spomenuti prijepis istraživačica je analizirala na način da je relevantnim informacijama, dakle dijelovima odgovora sudionika koji su bili analitički važni, pridala odgovarajući kod koji sažeto opisuje rečeno te je u isto vrijeme radila tablicu kodova gdje je kodove sistematizirala u potkategorije i kategorije. Putem analize došlo se do saznanja kako se kroz razgovor u fokus grupi uz temu “zadovoljstva” povlačila i tema “nezadovoljstva” te je ista dodana u tablicu kodova kao jedna od ključnih tema. Po završetku tablice napravljen je i grafički prikaz u obliku mentalne mape kako bi se eventualno mogle napraviti finalne preinake te se pripremiti za sljedeći korak – deskripciju.

Upitnici zadovoljstva životom po područjima nisu bili detaljno analizirani, već se konkretno izračunala prosječna ocjena za svako područje koje je bilo ispitano.

4. Rezultati

Pri procesu kvalitativne analize definirane su sljedeće teme: (1) Doživljaj zadovoljstva životom; (2) Područja života kojima su udomljeni mladi zadovoljni; (3) Područja života kojima udomljeni mladi nisu zadovoljni; (4) Upoznatost sa svojim pravima; (5) Preporuke za promjene u pravnom i obrazovnom sustavu i sustavu skrbi; te (6) Ključni uvjeti za osiguravanje zadovoljstva životom udomljene djece. U nastavku rada rezultati će biti prikazani prema pripadajućim temama i kategorijama, dok će se cjelokupni grafički prikaz rezultata moći naći u Prilogu 3.

U svrhu lakšeg praćenja deskripcije rezultata kodovi će u narednom tekstu biti **boldani**, kategorije će biti u *italicu i podcrtane*, dok će citati biti u *italicu*.

4.1. Doživljaj zadovoljstva životom

Slika 1: Grafički prikaz teme Doživljaj zadovoljstva životom

Sudionici su verbalizirali kako im je da budu zadovoljni životom vrlo bitan **kvalitetan odnos s bližnjima**, štoviše verbalizirali su kako interpersonalni odnos ima primat nad materijalnim statusom "Nemamo na primjer materijalno nego imamo osobe koje su nam potrebne naših godini i... ne znam na primjer žena i obitelj i to je to"¹. Kao uvjete za kvalitetan odnos sudionici su naveli podršku bliskih osoba i odnos pun povjerenja te je također bilo verbalizirano kako bi bliske osobe trebale služiti kao primjer poželjnog ponašanja: "Mislim kako se oni ponašaju mi pokupljamo od njih. Da l' oni psuju onda ćemo najvjerojatnije i mi. Ako su oni dobri, onda ćemo i mi bit dobri. To kako nas oni nauče tako ćemo se mi ponašati općenito u životu"². Osim kvalitetnog odnosa s bliskim osobama, kao uvjeti za visoko zadovoljstvo životom spomenuti su i **zdravlje i ostvareni vlastiti ciljevi**. Također vrlo popularna asocijacija na zadovoljstvo

¹ S1FG1

² S3FG2

životom kod sudionika bile su **ugodne emocije**, najčešće su verbalizirali sreću i veselje. Osobe zadovoljne životom sudionici opisuju kao vesele socijalne osobe, koje vole život i ljude te su uvijek spremne pomoći, neki sudionici su čak rekli da smatraju kako osobe zadovoljne životom nemaju životnih problema ili se u njihovom ponašanju ne vidi da ih imaju. S druge strane, osobe koje nisu zadovoljne životom najčešće su opisivali kao osobe sniženog depresivnog raspoloženja: "Primjer, neko je ono dojde van i onda je u depresiji nekakvoj (...) povučen je u sebe i nikaj ne priča i onda se vidi da je u nekim problemima i da ima neke probleme"³. Grafički prikaz ove teme može se vidjeti na Slici 1.

4.2. Područja života kojima su udomljeni mladi zadovoljni

Tema pod nazivom „Područja života kojima su udomljeni mladi zadovoljni“ vrlo je široka i odnosi se na mnoge aspekte života koji su definirani kroz pripadajuće kategorije: Zadovoljstvo smještajem i okruženjem, Zadovoljstvo načinom života u udomiteljskoj obitelji, Dobri odnosi, Osobine njihovih prijatelja kojima su zadovoljni, Zadovoljavajuće karakteristike škole, Zadovoljavajući aspekti slobodnog vremena, Zadovoljavajući financijski status, Zadovoljavajuće karakteristike fizičkog izgleda, Zadovoljavajući aspekti očuvanja mentalnog zdravlja, Zadovoljavajući aspekti planiranja budućnosti, Vlastite osobine kojima su zadovoljni te Zadovoljstvo poštivanjem prava i zadovoljavajuće funkcioniranje sustava skrbi (grafički prikaz ove teme može se vidjeti u Prilogu 3., nije se mogao priložiti uz tekst zbog veličine).

Sudionici prvenstveno verbaliziraju kako su zadovoljni smještajem i svojim okruženjem: „Ja sam zadovoljan, niš mi ne fali kod udomiteljice. Ako nekaj treba sve imam, uvijek se pobrine za mene i... Nemrem niš loše reći“⁴. Kao uvjete za zadovoljstvo smještajem naveli su **zadovoljene fiziološke potrebe, vlastitu sobu**: „Evo imam svoju sobu, imam toplu vodu, hranu za jest, pit“⁵ i prisutnost osjećaja sigurnosti koji se očituje u **povjerljivosti ukućana**: „Ono što govorimo u obitelji da ostaje među obitelji“⁶, te **odsutnosti obiteljskog nasilja** bilo kakve vrste. Također navode kako su zadovoljni svojim susjedstvom, da je mirno i prostrano te verbaliziraju da većinom imaju solidan odnos sa susjedima no ne družu se previše

³ S3FG1

⁴ S3FG1

⁵ S4FG1

⁶ S2FG2

međusobno. Sudionici su zadovoljstvo smještajem i okruženjem također visoko označili i na upitnicima, prosječna ocjena iznosila je 4,9.

Sljedeća kategorija povezuje prijašnju i kategoriju dobrih odnosa jer je riječ o zadovoljstvu načinom života u udomiteljskoj obitelji. Pa tako sudionici izražavaju zadovoljstvo ukoliko su **udomljeni kod rodbine**: „... ja sam imo jako velike sreće kaj sam završil pri svojoj teti jer moja teta mi je rodbina“⁷, ili pak **udomljeni s biološkom braćom i sestrama**: „Fala kaj su me onda dali tu kod ove udomiteljice kod koje sam bil s braćom. To je bilo u početku oke“⁸. Također, sudionici verbaliziraju kako **zajedničko provođenje vremena**: „Komuniciramo./... u dnevnoj smo, pričamo, kartamo/ Šetnja / Izleti zajednički“⁹, te **rituali** poput zajedničkih obroka ili molitve pospješuju osjećaj povezanosti unutar udomiteljske obitelji pa samim time i zadovoljstvo odnosom.

Unutar kategorije dobrih odnosa sudionici navode kako su zadovoljni odnosom unutar udomiteljske obitelji te načinom na koji se prema njima odnose članovi udomiteljske obitelji. Sukladno s time, prosjek zadovoljstva odnosom s udomiteljskom obitelji na upitnicima zadovoljstva iznosio je 4,7. Sudionici verbaliziraju kako s udomiteljskom obitelji imaju **otvorenu komunikaciju**, kako im članovi pružaju veliku **podršku**: „Ako si zacrtam neki cilj ona me baš tjera (...) nema ve si krenuo znači nema stajanja, krenuo si i gotovo, znači ve odustaneš nema više povratka tome“¹⁰, te većina sudionika verbalizira da se **osjećaju shvaćeni**. Osim zadovoljstva udomiteljskom obitelji, polovica sudionika također verbalizira zadovoljstvo odnosom s biološkom obitelji jer održavaju **kontakt s braćom i sestrama**, većinom putem mobitela, te par sudionika verbalizira i kako su **zadovoljni održavanjem kontakta s ocem**: „s tatom se baš jako dobro slažem tak da..“¹¹. prvenstveno jer održavaju kontakt uživo: „u kontaktu sam s tatom ono, svakovremeno. Dok dojde s terena svaki dan se vidimo tak da... Nemam nekakvi problem s tim“¹².

Kad je riječ o prijateljskim odnosima, sudionici također izražavaju zadovoljstvo te se s time slaže i prosječna ocjena na upitniku koja je iznosila 4,8. Kao osobine prijatelja kojima su zadovoljni ističu **povjerljivost, iskrenost i odanost**: „Da je možda uz tebe kad ti je najteže

⁷ S1FG1

⁸ S4FG1

⁹ S3FG2/S2FG2/S4FG2/S1FG2

¹⁰ S1FG1

¹¹ S5FG1

¹² S1FG1

tebi, dok si u nekoj situaciji dok si nemreš baš pomoći da bude uz tebe“¹³. Također smatraju kako je bitno da prijatelji **usmjere na pravi put**: „Da ga zna zaustavit u nekim situacijama dok hoće nekaj zlo napraviti, da mu zna reći: “Nemoj”, ak treba i malo pljusnuti ga jenput: “Smiri se i nemoj to delat! Nije to za tvoje dobro!”¹⁴, i da **pomažu** te navode kako je to i slučaj s njihovim bliskim prijateljima.

Nadalje, sudionici su zadovoljni nekim *karakteristikama škole*, prvenstveno navode kako su zadovoljni školskim životom općenito. Većina njih zadovoljna je **gradivom i količinom obaveza te pravilima u školi**. Navode kako imaju **prijatelje unutar razreda**: „Imam u razredu isto tak svoju ekipu s kojima se stalno družim i stalno sam s njima“¹⁵, te većina njih verbalizira kako je **škola** koju pohađaju **u skladu s njihovim interesima**: „Pa ja sam zadovoljan svojom školom inače. Samo zbog toga (...) jer sam ja još u osnovnoj imal želju za stolara iti“¹⁶. Naposljetku, polovica sudionika navela je i kako je većinom zadovoljna svojim nastavnicima. Većinom se radi o nastavnicima koji imaju **prijateljski odnos s učenicima te pedagoški pristup**. Također kao bitnu stavku navode i **adekvatno i pravovremeno rješavanje problema** te pristup **nulte tolerancije na nasilje**: „... on je, znači ako sam imo neki problem on je vrlo rado rešil to odma i nije bil blag prema bilo kakvom maltretiranju“¹⁷. Međutim, kad se govori o rješavanju problema vandalizma neki čak verbaliziraju zadovoljstvo pasivnošću stručne službe jer nisu bili disciplinirani zbog svojih djela.

Nadalje, većina sudionika **zadovoljna je količinom slobodnog vremena** koje im je na raspolaganju te su **zadovoljni aktivnostima** kojima se bave, što je u skladu s rezultatima upitnika zadovoljstva (m= 4,6). Navode kako slobodno vrijeme uglavnom provode pred ekranom (društvene mreže ili igrice) ili pak u druženju s prijateljima. Sudionici su spominjali kako se u slobodno vrijeme također bave kreativnim hobijem poput crtanja ili pečenja kolača, bave sportom ili pak pomažu u domaćinstvu.

Kada je u pitanju *financijski status*, sudionici koji imaju **dva ili više izvora prihoda** navode kako su **zadovoljni svojim financijskim statusom**. Najčešće se financiraju stipendijom i plaćenom praksom te većini sudionika udomitelji daju i džeparac. Također većina njih dobija i džeparac za udomljenu djecu od države s obzirom da su u sustavu školovanja. Nadalje, svi

¹³ S3FG1

¹⁴ S3FG1

¹⁵ S1FG1

¹⁶ S3FG1

¹⁷ S1FG1

sudionici verbaliziraju kako su **zadovoljni odjećom i mobitelom** koji posjeduju. Navode kako si navedene stvari najčešće sami kupe ili ih kupe udomitelji te ponekad i dobiju od bližnjih na poklon.

Sudionici su **zadovoljni** svojim fizičkim zdravljem **generalno**, s čime se slažu i rezultati upitnika zadovoljstva (m= 4,8), dok kao zadovoljavajuće karakteristike svog fizičkoga izgleda neki izdvajaju **sportsku građu** tijela te **zadovoljstvo vlastitim stilom**: „*nema šta nisam isprobo od frizure, do bradice do naušnica, pirseva i svega toga... Pogotovo s odjećom i sve to. Ja sam zadovoljan*“¹⁸. Trebalo bi se spomenuti kako je sudionicima bilo vrlo teško pronaći i verbalizirati fizičke karakteristike s kojima su zadovoljni, dok s fizičkim karakteristikama s kojima nisu zadovoljni nisu imali nikakvih problema, stoga i ne čudi kako su zadovoljstvo samima sobom na upitniku zadovoljstva označili nisko u odnosu na druga područja (m= 4,3). Štoviše, čim su bili upitani o fizičkom zdravlju krenuli su nabrajati fizičke karakteristike koje bi na sebi htjeli promijeniti o kojima će biti riječi unutar sljedeće teme.

Nadalje, sudionici su zadovoljni i načinima na koje čuvaju svoje mentalno zdravlje, iako se prosječna ocjena zadovoljstva mentalnog zdravlja na upitnicima pokazala manjom od one fizičkog zdravlja, no ne značajno (m= 4,6). Polovica sudionika svoje svakodnevne probleme rješava **uz podršku udomitelja** te su njome zadovoljni. Verbaliziraju kako udomitelji **prepoznaju njihove osjećaje i adekvatno reagiraju** na njih: „*Teta zna kad treba pogodit ton glasa jer isto to nekad utječe. Teta mi nekad ono veli: “Čuj, gle, pretjeruješ, ve se smiri. Nije ve smak sveta”, a nekad ono: “Gle, bu bolje, nebre niš lošeg s toga”, i tak*“¹⁹, te im daju savjete, a kroz cijeli proces imaju **osjećaj da zajedno traže rješenje za problem**: „*nikad ono nije, ajmo reć, protiv mene*“²⁰. Druga polovica sudionika pak udomiteljima se obraća samo u slučaju velikog problema koji sami ne mogu riješiti, a inače **samostalno** vode brigu o svojem mentalnom zdravlju te su zadovoljni načinima na koji to rade. Navode kako općenito **izbjegavaju konflikte** te se pri intenzivnoj neugodnoj emociji najčešće **izoliraju** ili/i prakticiraju **aktivnosti smirivanja** poput šetnje, odmora ili slušanja glazbe.

Kada je u pitanju planiranje budućnosti i procesa osamostaljivanja, sudionici verbaliziraju kako imaju **moralnu podršku** svojih prijatelja, partnerice i udomitelja u vidu komunikacije o planovima za budućnosti: „*Pa gledajte, ja teti dok pričam o svojoj budućnosti, ona uvek veli:*

¹⁸ S6FG2

¹⁹ S1FG1

²⁰ S2FG1

„Gle, tak bu kak ti veliš, sam se moraš truditi²¹“, te smatraju da će imati **materijalnu** i moralnu **podršku** svojih udomitelja i nakon što postanu punoljetni pa dok s potpuno ne osamostale: „Znači, dosta se sigurni, u smislu znate da ćete uvijek imat neku sigurnost, ono materijalnu... / Mm da. / ... ili da ćete se moć udomiteljici javit, na primjer... / Da.²²“ Također navode kako ih udomitelji i praktično pripremaju za samostalan život s obzirom da svakodnevno **sudjeluju u kućanskim poslovima te usvajaju i vježbaju radne navike**: „Pripremaju me za... težak rad... Kad ja sam ono, znate krenem... Čistim sam²³, dok poneki **sudjeluju i u domaćinskim radovima**: „Pa, na primjer ako se nešto gradi onda kako se to radi...“²⁴. Navode kako su zadovoljni takvim pristupom, stoga ne čudi kako su zadovoljstvo budućnosti označavali relativno visoko na upitniku zadovoljstva (m= 4,8). Kada su bili upitani koji su im planovi i želje za budućnost, sudionici su imali različite odgovore. Većina njih bi voljela ostati u Hrvatskoj dok poneki već planiraju odlazak u inozemstvo. Nadalje, svima je u planu završiti srednjoškolsko obrazovanje. Polovica je govorila o daljnjem nastavku školovanja, dakle visokom obrazovanju, dok su poneki verbalizirali kako bi htjeli otvoriti svoj vlastiti obrt. Skoro svi sudionici rekli su kako bi najviše voljeli imati posao u skladu sa strukom koji će završiti, dok su trojica verbalizirala kako im to nije bitno nego samo da imaju posao. Dvojica sudionika su također spomenula kako im je u planu odraditi i vojni rok. Svi sudionici navode kako se ne boje budućnosti te navode razne razloge za isto. Neki navode kako se **ne može pobjeći od odrastanja** te su se pomirili sa svojom sudbinom: „Ja sam na primer neutralan. Nije me strah budućnosti jer nemrem pobeći od toga. Niti na jedan način nemrem pobeći od toga tak da me nije strah toga“²⁵, a jedan sudionik navodi kako je vrlo snalažljiv po prirodi te smatra kako će mu njegove **sposobnosti pomoći** da se „probije“ u životu: „Ja bum jako snalažljiv, ja to znam. Ja bum se snašel u životu i to jako dobro“²⁶, no bitno je spomenuti da svi sudionici verbaliziraju kako su uvjereni da će i u budućnosti moći računati na **podršku udomitelja**.

Samopojmanje sudionika bilo je ispitano u dva vida – fizičko, dakle fizičke karakteristike kojima su zadovoljni, te su ispitane i *osobine kojima su zadovoljni*. Najčešća osobina koju su sudionici nabrajali bila je **iskrenost**. Također je nekoliko puta bila spomenuta i **darežljivost** te **dragost** jednom. Važno je napomenuti da sudionik na kojeg se odnosi dragost nije sam rekao

²¹ S3FG1

²² Moderatorica/S4FG2/moderatorica/svi sudionici FG2

²³ S5FG2

²⁴ S3FG2

²⁵ S1FG1

²⁶ S3FG1

svoju osobinu, jer se nijedne nije mogao sjetiti, već ga je drugi sudionik tako okarakterizirao pa je on isto prihvatio.

Naposljetku, sudionici navode kako su relativno zadovoljni poštivanjem svojih *prava* te da se ne mogu sjetiti nedavne situacije kada su im prava bila ugrožena. Većina navodi kako su **zadovoljni odnosom sa socijalnim radnicima**, iako se najrecentniji kontakt koji je ijedan sudionik imao sa spomenutim stručnjacima zbilo prije 9 mjeseci. Također navode kako nemaju nikakav kontakt sa socijalnim radnicima otkad su se isti uvjerali kako su dobro zbrinuti i kako nisu problematični. Većina verbalizira kako **socijalni radnici ne moraju doći** ukoliko su zadovoljni životom u udomiteljskoj obitelji te udomiteljska obitelj solidno funkcionira: „*isto mene nisu, ja sam godinu i nekaj (udomljen), nisu došli gledat, ali po meni to je i dobro zato jer ako je meni savršeno tam (...) nemam nikakvih problema s školom, ovak, s tetom, s ničim... Ne vidim zakaj bi uopće trebali doći*“²⁷. Međutim, sudionici, kojima je za vrijeme smještaja bio ugrožen fizički integritet, navode kako su socijalni radnici **adekvatno reagirali** kada su uvidjeli problem i potrebu za premještajem djeteta: „*Ja sam bil pet meseci kod jedne udomiteljice, ona se opće nije brinula o mome zdravstvenom stanju, opće nije kod doktora hodala niti ništ. I onda su jenput došli posjetiti tam ovi iz centra, ja sam rekel da opće nisam zadovoljan i rekel sam da bi se htel premjestiti, to je bilo sa sedam godina, onda su me premjestili kod ove udomiteljice kod koje sam sad*“²⁸. Također, nekoliko sudionika koji ima i iskustvo smještaja u dječjem domu te navode kako su **zadovoljni odgovorom na fiziološke potrebe u dječjem domu** u vidu hrane i lijekova.

²⁷ S1FG1

²⁸ S2FG1

4.3. Područja života kojima udomljeni mladi nisu zadovoljni

Iako je bilo dosta područja života kojima su sudionici doista bili zadovoljni, nažalost, spomenuli su i dosta područja života na kojima bi se još trebalo poraditi, odnosno s kojima nisu zadovoljni. U sljedećim odlomcima biti će riječi upravo o tim područjima koja su definirana kroz sljedeće kategorije: *Pokidane veze s biološkom obitelji, Nezadovoljavajuća područja školskog života, Željene aktivnosti slobodnog vremena i prepreke za bavljenje njima, Nezadovoljstvo iznosom državnog džeparca, Negativne misli o budućnosti, Nezadovoljavajući aspekti fizičkog izgleda, Načini komunikacije udomitelja koji nepovoljno utječu na mentalno zdravlje, Vlastite osobine kojima nisu zadovoljni i Nezadovoljavajuća iskustva sa sustavom skrbi* (grafički prikaza teme nije bilo moguće priložiti uz tekst zbog veličine, no može se vidjeti u Prilogu 3).

Kada je u pitanju *biološka obitelj*, ranije je spomenuto kako sudionici uglavnom održavaju kontakt s biološkom braćom i sestrama te u rijetkim slučajevima s ocem. Štoviše, **polovica** sudionika verbalizirala kako uopće **nema kontakta ni s jednim roditeljem**, stoga ne čudi kako su ovom području sudionici dali najnižu ocjenu u upitniku ($m = 3,2$). Nadalje, čak i pri održavanju kontakta s ocem neki nailaze na poteškoće. Naime, u nekoliko navrata spomenuli su kako njihovi očevi imaju tendenciju davati **obećanja koja ne ispune**: „Pa, moram isto reći kako je on reko, da dosta obećaje a ne ispunjava. Jak je na rječima a slab na djelu. Onda nisam baš najzadovoljniji njegovim ponašanjem“²⁹ te da su se više puta razočarali, no da su i navikli na takvo ponašanje i prestali su se nadati da će se išta promijeniti po tom pitanju. Također, u par navrata se spomenuo i **problem ovisnosti** oca s kojim je kontakt održavan, u oba navrata riječ je bila o alkoholu: „On vam mene zove manje više dok je malo pod... šusom, pod alkoholom malo...“³⁰. Nadalje, jedan od sudionika, koji je odvojen od biološke braće i sestara, verbalizirao je kako mu je jako teško uspostaviti kontakt uživo jer su njegovi **braća i sestre smješteni** u skroz **drugoј regiji** Hrvatske te da bi htio da se češće mogu nalaziti, a ne samo održavati kontakt putem mobitela: „...al bi volio više da se, da se više viđamo uživo. / Nešto vas priječi da se viđate uživo, ili? / Oni su u M, ja sam u R“³¹.

Mladi su najviše govorili o zadovoljstvu, odnosno nezadovoljstvu *životom u školi* što bi se moglo i pretpostaviti s obzirom da su trenutno u dobi kada najviše vremena provode u školi.

²⁹ S2FG1

³⁰ S3FG1

³¹ S4FG2/Moderatorica/S4FG2

Prvenstveno, sudionici su verbalizirali kako škole koje pohađaju nisu adekvatno opremljene, kao najkritičnije točke naveli su **neadekvatan sanitarni čvor**, koji u nekim situacijama nema ni jednu funkcionirajuću školjku niti cjeloviti umivaonik, te **zašarane i uništene klupe**. Također su napomenuli kako bi htjeli da se unutar škole instaliraju **klima uređaji**. Osim opremljenosti škole, sudionici su naveli kako bi i određene školske politike trebalo promijeniti. Polovici sudionika najviše je smetala **politika predaje mobitela prije nastave**: „...*ja sam onda lud, mislim bez mobitela. / Nemam ja ništa protiv da mi uzmu mobitel, al ipak možda u nekim situacijama... / Pa ako već uzmu nemoj uzet mobitel...*“³². Nastavno na rečeno, smatraju kako pri kreiranju školskih politika **izostaje učenička perspektiva**: „*Ne funkcioniraju stvari kak bi trebale. Isto, u centru pažnje su većinom profesori*“³³, te da se unutar školskog kurikulumu premalo razgovara i educira učenike o pravima koja su im zajamčena. Nadalje, puno toga su imali za reći i o nastavnicima. Naveli su kako u većini situacija imaju osjećaj kako nastavnike nije briga ni za učenike ni za svoj posao, opisujući zapravo simptome **sagorjelosti**: „*al od petog do osmog totalno ih boli briga ko si ti, kak buš ti završil, kakvo je tvoje mentalno stanje...*“³⁴; „*Profesori samo... a praktički su odustali već, učenicima se ne da, nikome se ne da, sad ćemo maturirat, samo ćemo ća*“³⁵. Također je nekoliko sudionika verbaliziralo kako se pojedini nastavnici **neprijemljivo ponašaju**: „... *imali su neki problem obiteljski doma, došli budu se iskaljavat na nama*“³⁶ te je u jednom slučaju nastavnik gađao učenike. Međutim, najviše sudionika verbaliziralo je kako nisu zadovoljni **neadekvatnim didaktičkim sposobnostima** nastavnika, pri čemu se misli na nedovoljno pojašnjavanje gradiva, ni **okrivljavanjem učenika zbog neodrađenog posla**, niti **dvostrukim standardima** koje nastavnici prakticiraju: „... *kasni petnaest minut onda nam prvo još deset minut govori kak smo loši kak kasnimo sa gradivom i tek onda kao napiše jedan zadatak na ploču i sad on objašnjava, ne zna ni objasniti ništ... jako je izneorganiziran*“³⁷. S druge pak strane bilo je i riječi o nezadovoljstvu ponašanjem učenika prema nastavnicima, konkretno **zlouporabi prava učenika na štetu autoriteta nastavnika**. Nadalje, spomenuli su i neke karakteristike stručne službe kojima nisu zadovoljni. Najviše je bilo riječi o **smanjenoj profesionalnosti** stručnih radnika u vidu povjerljivosti i zabrinosti glede **dvojne uloge** stručnih radnika s obzirom da uz terapeutsku funkciju još obavljaju i ulogu nastavnika u jednom specifičnom slučaju. Također,

³² S5FG2/S3FG2/S2FG2

³³ S6FG1

³⁴ S1FG1

³⁵ S6FG2

³⁶ S1FG1

³⁷ S2FG1

nekoliko sudionika spomenulo je kako **nisu zadovoljni reakcijom stručne službe na prijavljeni problem**: „Rekli smo to psiholozi i razrednici i oni su rekli da je to njegov (nastavnikov) način rada i da ne možemo tu ništa“³⁸. Naposljetku, **više od polovice sudionika** doživjelo je **neki oblik vršnjačkog nasilja** dok su pohađali **osnovnu školu** te neki navode kako se isto nastavilo i u srednjoj školi. Najčešće je riječ o **verbalnom nasilju** u vidu vrijeđanja i omalovažanja, no sudionici su imali i **iskustva socijalnog nasilja**, konkretno izopćavanja iz društva: „Bila je, i u osnovnoj i u srednjoj, grupica koja je bila za to da je okej kaj sam udomljen i grupica kojoj to baš i nije nekač bilo./ A ta grupica kojoj to baš i nije nekač bilo... je li te na neki način izazivala?/Pa, ne. Neg se sam nije htela baš družiti s menom“³⁹, te **etiketiranja i predrasuda**: „Zezali su me zbog mame jer je takva, zezali su me zbog tate jer je takav i onda su svi mislili da kao, jabuka ne pada daleko od stabla i da bum ja takvi“⁴⁰. Motivi kojima su se vršnjaci koji su se ponašali nasilno vodili bili su razni, u nekoliko slučajeva bila je riječ o razlici u etnicitetu ili pak financijskom statusu, no najčešće je razlog ipak bio činjenica da se radi o udomljenom djetetu. U vrlo rijetkim slučajevima sudionici su prijavili vršnjake koji su ih zlostavljali, najčešće nastavnicima ili stručnoj službi, no nisu bili zadovoljni reakcijom koju su dobili. Naime, polovica sudionika smatra kako **nastavnici i stručno osoblje nisu dovoljno osjetljivi** na pogrdne komentare koji se tiču obiteljske situacije udomljene djece, dok primjerice na ostale oblike vrijeđanja jesu. Također, u situaciji kada je vršnjačko nasilje bilo prijavljeno stručnoj službi ili nastavniku, reakcija istih je bila minimalna i u konačnici još pogoršala situaciju: „...pozovu pedagoginju, veli im nekač, čisto da nas smire jer ih ne zanima zapravo. I dojde on, miran jedan školski sat odma je to ista priča posle, tak da (...) Opće glupost je reći profesoru za to jer ne bude to nikam otišlo nego bude morti još gore, na primer zvali te buju, ne znam, cinkarošem, tak neke stvari“⁴¹. Stoga je nekoliko sudionika i verbalno izrazilo kako nije pametno prijaviti odraslima ukoliko je netko žrtva vršnjačkog nasilja nego je najpametnije situaciju riješiti **samostalno**, što su mnogi i napravili te bili zadovoljni krajnjim rezultatom: „to su uglavnom bili iz mog razreda u osnovnoj, a i plus ono svako toliko bi vidio od nekih od njih roditelje i onda kad bi me već našivcirali sa šalama, sa forama: “To si, ti si ovo, ti si ono”, samo bi reko: „Sin, kćer, znači čista beštija. Nek me puste na miru“, i onda bi, logično, sljedeći dan bilo: “Zaš si me cinko, pa zašto si ovo reko, zaš si ono reko”, ne bi pisnuo više. /Aha ali onda je znači prestalo je kad si (prijavio nasilnike njihovim roditeljima)... / Da

³⁸ S1FG2

³⁹ S4FG1/Moderatorica/S4FG1

⁴⁰ S1FG1

⁴¹ S1FG1

(...) *neću se ja naslanjati na nikakvu školu, nikakve roditelje il' profesore il' nešto takvo da rješavaju te probleme jer... Iskreno, nesposobni su. Ne znaju ni sami šta će sa učenicima, a kamoli sa takvim problemima, pogotovo sa udomljenom djecom*⁴². Iako su naveli dosta aspekata školskoga života s kojima nisu zadovoljni, ovom su području u upitniku zadovoljstva sudionici dali relativno visoku ocjenu (m= 4,4), no mora se spomenuti kako je ovo područje ipak jedno od najniže ocijenjenih područja.

Nadalje, iako su sudionici u globalu bili zadovoljni aktivnostima kojima se bave u *slobodno vrijeme*, ipak postoje neke aktivnosti u kojima bi još htjeli sudjelovati. Verbalizirali su kako bi češći **izlasci s društvom**, neki **organizirani sport** ili pak **volontiranje** mogli poboljšati njihovo zadovoljstvo, no i da postoje određene prepreke koje ih onemogućavaju u bavljenju spomenutim aktivnostima. Najčešće su kao prepreku spominjali **nemogućnost ostvarivanja prijevoza** jer su sadržaji kojima žele prisustvovati prilično udaljeni od mjesta u kojemu žive: „*dok idem u grad... Ono, dve tri vure mi je malo iskreno jer do grada mi sam treba dost*“⁴³, „*Ja treniram. To jest trenirala sam prije. Prestala sam prije jedno godinu dvije... Jer te trebalo voziti pol sata tamo pa nazad, to je tri puta bilo tjedno pa onda je bolje ovako*“⁴⁴. Osim toga neki su spomenuli još i **nedostatne financije** te je **nedostatak slobodnog vremena** bio velika prepreka onima koji pohađaju medicinsku srednju školu te primaju stipendiju: „*Pogotovo sad kad sam peti razred, kad sam maturant... Svaki dan imam praksu u bolnici i nakon toga nastavu i nema me od šest do četiri popodne. (...) Recimo, obožavam ovak radionice i to, ali na niš ne stignem*“⁴⁵. Također je u par navrata zbog **zdravstvenih razloga** prekinuto bavljenje organiziranim sportom kod sudionika, jednom je riječ bila o privatnim razlozima, no jednom je krivac bio upravo COVID, odnosno karantena uzrokovana njime. Naposljetku, u jednom slučaju sudionik se požalio kako ga **udomiteljica zbog svojih stavova** ne podržava u njegovim željama te ju još nije uspio nagovoriti da promjeni mišljenje, ali aktivno radi na tome.

Nastavno na *nedostatne financije* bitno je napomenuti kako se kroz fokus grupe pokazalo kako oni **koji se većinom financiraju putem državnog džeparca** smatraju kako **iznos** koji mjesečno dobivaju **nije dovoljan** kako bi si mogli priuštiti sve što im treba, odnosno smatraju kako se ipak treba štediti da iznos bude dostatan za cijeli mjesec: „*Pa... prije je bil zadovoljavajući, sad je isto oke, ali prije je bil bolji. Moram priznat za previše svota. Ali sad*

⁴² S6FG2/Moderatorica/S6FG2

⁴³ S3FG1

⁴⁴ S2FG2

⁴⁵ S6FG1

*je isto oke, ono, mora se zašparati, more se to, sad je okej*⁴⁶. Ovakvi rezultati različiti su od onih u upitniku s obzirom da su sudionici zadovoljstvo materijalnom situacijom označili najvišom ocjenom (m= 4,9).

Iako većina sudionika zapravo jedva čeka odraslu dob i osamostaljivanje, postoje i oni koji nisu zadovoljni određenim *aspektima budućnosti*. Spomenuti aspekti pak najviše se odnose na samo viđenje budućnosti. Naime, neki sudionici verbalizirali su kako im se ne sviđa obujam **odgovornosti** koja se od njih očekuje pri odrasloj dobi te da budućnost sa sobom donosi dosta promjena u život koje nisu nužno dobre, primjerice potreba stalnoga zaposlenja i uloga opskrbljivača obitelji: „... *sad kad čim više izrastem tim ću imat više obaveza, dizat ću se u šest, radit do dva onda ću, ak ću imat djecu onda ću se morat s njima baviti i tako će mi proć dan... I svaki dan iznova iznova*“⁴⁷. Također par njih smatra kako svoju sreću nažalost neće pronaći unutar granica Republike Hrvatske i da će se morati odseliti u inozemstvo jer je **kvaliteta života** ondje **bolja**: „*Idem van zato jer si, ovoga, želim si isto zaraditi. I ovoga, a imam neka određeno kaj bi šteli, na primer posjetiti, na primer auto i to si kupiti sam*“⁴⁸. Konačno, pokazale su se razlike u odnosu na međusobnu privrženost i kronološku dob udomitelja kod uzroka sudionika što se tiče straha od gubitka udomitelja u budućnosti. Naime, oni čiji udomitelji su podmakle dobi, a osjećaju veću povezanost te jako veliku emocionalnu podršku istih, **zabrinuti su zbog mogućnosti gubitka udomitelja od starosti** te navode kako samo razmišljanje o toj mogućnosti stvara stres: „*Pa isto kao i on. Mislim ono, ako bu se neka desilo teti il mom stricu ne znam kak bum to mentalno podnio. Iskreno, razmišljo sam već par put o tome. Mislim, moral budem nekak ak se bi tak desilo, ali... molim se svaki dan da to ne bude ubrzo, iskreno*“⁴⁹.

Iako su svi sudionici izrazili zadovoljstvo smještajem i ljudima koji se za njih brinu te su zahvalni što su im udomitelji otvorili vrata svojih domova i svoja srca, ipak nekolicina sudionika navodi kako se osjećaju neshvaćeno jer se ponekad njihovi **problemi banaliziraju**: „*i onda većinu vremena kad pokušavam pričati o tome, o pogotovo osjećajima koje jedva ja sam kužim... jednostavno ne ide, ne oni ne razumiju i onda krene onaj, onaj baš odličan razgovor: “To ti je sve radi mobitela“ (...)/ Roditeljima je sve od mobitela. (...)/ Al ništa nije od škole./ Dakako./ Škola stvara najviše stresa*”⁵⁰, i problem se promatra i rješava samo iz

⁴⁶ S1FG1

⁴⁷ S3FG2

⁴⁸ S5FG1

⁴⁹ S1FG1

⁵⁰ S6FG2/S4FG/S3FG2/S2FG2/S6FG2

jednoga kuta: „Uglavnom njihov fokus kao kako će rješiti problem iz svoje perspektive i onda umjesto da razmisle kak se mi osjećamo, kako bi mi reagirali, o čemu razmišljamo.../ Je da žele sve najbolje, ali... u jednu ruku ja mislim da neke stvari ne razumiju./ Ne znaju pomoć kako treba ipak“⁵¹. Spomenuti sudionici također navode kako znaju da udomitelji uvijek daju najviše od sebe no, zbog načina na koji su i sami odgojeni, koriste metode u komunikaciji za koje smatraju da su ispravne i edukativne, ali spomenute metode ne odgovaraju u potpunosti sudionicima. Primjerice, **pozivanje na različitost generacija** pri čemu je prisutno natjecanje u težini problema rezultira osjećajem umanjivanja problema te smanjuje vjerojatnost za ponovnim traženjem emocionalne podrške: „Oni misle da je prije bilo... teže, da su prije zahtijevali više.../Sad samo odšecem ća. Nemam strpljenja za te razgovore. /Ja sam lud odma.“

O sljedećoj kategoriji sudionici su bili jako vokalni. Štoviše, kada su bili upitani o zadovoljstvu fizičkim zdravljem općenito odmah su krenuli nabrajati nezadovoljavajuće aspekte fizičkog izgleda. Sudionici su najčešće spominjali svoju **tjelesnu težinu**, za neke je ona bila premala, a za neke prevelika. Također je većina spominjala kako bi htjela imati **mišićavu konstituciju** tijela te su neki spomenuli kako planiraju raditi na tome, dok neki već intenzivno rade.

Nadalje, o osobinama kojima nisu zadovoljni su također imali puno za reći, svaki se sudionik sjetio barem jedne osobine kojom nije zadovoljan, za razliku od osobina kojima je zadovoljan, što je ponovo sukladno rezultatima upitnika zadovoljstva životom u području samopoimanja. Jedna od najčešćih osobina kojom nisu zadovoljni bila je **slabija samokontrola** koja se manifestirala na različite načine (primjerice povećana iritabilnost: „Ako ono, lepo mi je, ugodni dan i sve lepo ide po loju ono i, ne znam, desi se nekaj kaj bu mi uzelo živce onda... (...) kad god je ono loše i živčan sam morem se smirit lagano nije problem, ali ne volim dok živčanim“⁵², impulzivno reagiranje: „ako mi se nešto kaže, ja sam odmah ružno odgovorim, ja ne znam na lijepo“⁵³, ili pak povremeno trošenje veće količine novaca: „Zato jer sam ja napravil veliku glupost. Ja sam prek igrice nakupoval puno gluposti, kupoval sam puno stvari...“⁵⁴). **Nezainteresiranost za učenjem** je također bila vrlo česta, polovica sudionika je navela kako bi na tome trebali poraditi. Par sudionika je reklo kako bi **htjeli biti manje tvrdoglavi**, dok je jedna sudionica navela kako joj se ne sviđa što se ne bavi nekom sportskom aktivnosti te kako planira to promijeniti. Bitno je napomenuti kako većina sudionika smatra kako se na osobinama

⁵¹ S6FG2/S2FG2/S6FG2

⁵² S1FG1

⁵³ S2FG2

⁵⁴ S3FG1

kojima nisu zadovoljni može poraditi, dok ih par smatra kako se ne mogu mijenjati nego da se mora naučiti živjeti sa njima.

Naposljetku, treba spomenuti i nezadovoljavajuća iskustva sa sustavom skrbi koja su sudionici naveli. Prvenstveno su naveli kako nisu zadovoljni **inertnosti sustava** pri podjeli državnog džeparca jer isti kasni ili pak iznos nije svima jednak: „znači njima je trebalo od prošle godine sad do drugog mjeseca da moja teta dobi to rešenje, sve zaostatke da dobi“⁵⁵. Nadalje, smatraju kako se **mišljenje udomljene djece ne uvažava u dovoljnoj mjeri** kada se radi o odluci vraćanja djeteta u biološku obitelj ili održavanja kontakta s istom: „. Ja doma (biološkoj obitelji) nisam htel (...) Nije se uopće mene pitalo da l' ja oću ići ili ne...“⁵⁶. Također, zbog vlastitih neugodnih iskustava, navode kako bi se **proces probira i provjere udomitelja trebao provoditi temeljitije i rigidnije**: „Al najveći problem je to kaj ne provjeravaju ljude, kamo se šalju“⁵⁷. Konačno, mladi primjećuju i nesuglasice u radu udomiteljskih udruga u koje su uključeni njihovi udomitelji te i time iskazuju određeno nezadovoljstvo. Osim navedenih općenitih mana sustava skrbi, mladi uočavaju i da se u njihove udomiteljske obitelji smještavaju druga djeca na hitni smještaj, a da oni, kao djeca koja su unutar obitelji, nisu pripremljeni na to. Nadalje, dio mladih ima neka negativna sjećanja na prijašnji smještaj u smislu neadekvatnih postupaka djelatnika ustanova za djecu i udomitelja. Naposljetku, bitno je napomenuti kako **niti jedan sudionik**, od onih koji su bili dovoljno zreli da razumiju proces, **nije bio informiran o promjeni smještaja** od strane stručnjaka koji su vodili njegov slučaj: „Meni nisu ništa rekli, znači općenito nam nisu u domovima ništa pričali o ljudima koje ćemo upoznat kakvi su, šta ćemo radit...“⁵⁸. Štoviše, nekoliko sudionika se upoznalo sa svojim udomiteljem i posvojiteljem prvi put kad su došli na prag udomitelja sa svojim stvarima: „Ništa ti nisu rekli?/ Samo sam... išo ća i to je to. (...) / Pa i mene kad su oduzeli sa pet godina, ja nisam znao niti kod koga idem niti di idemo, niti kakvi su to udomitelji, nego samo smo došli kod njih i počeli smo tamo živjet“⁵⁹. U jednom slučaju udomiteljica čak i je površno informirala sudionika o premještanju prije promjene smještaja, no ne i stručnjaci koji su bili zaduženi za njegov slučaj. Sukladno s navedenim, zadovoljstvo sustavom skrbi također je bilo jedno od najniže ocijenjenih područja u upitniku zadovoljstva životom s obzirom da je prosječna ocjena iznosila 3,9.

⁵⁵ S2FG1

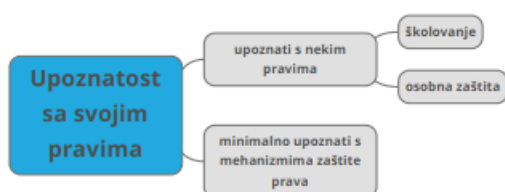
⁵⁶ S4FG1

⁵⁷ S4FG1

⁵⁸ S6FG2

⁵⁹ Moderatorica/S5FG2/S4FG2

4.4. Upoznatost sa svojim pravima

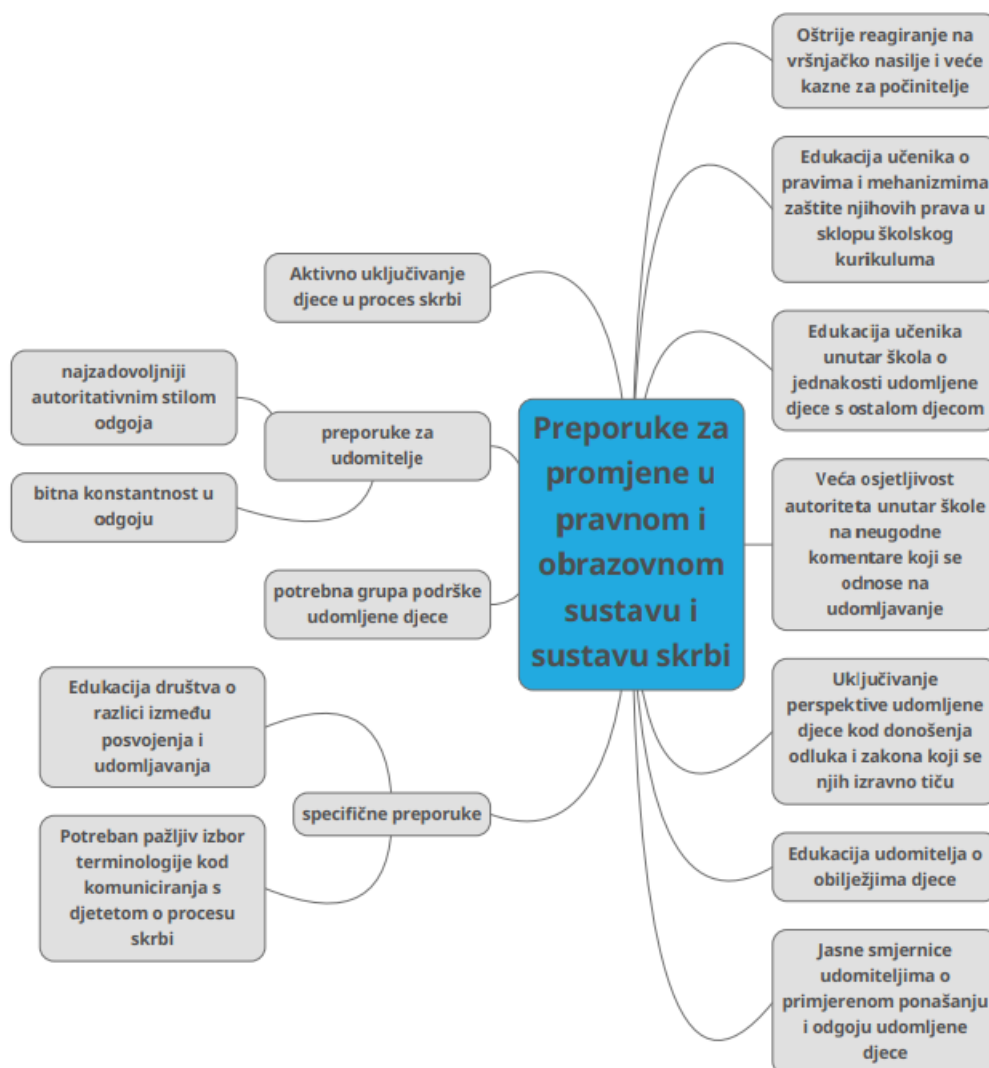

Slika 2: Grafički prikaz teme Upoznatost sa svojim pravima

Iako su sudionici verbalizirali kako su načelno zadovoljni stupnjem kojim se poštivaju njihova prava, potrebno je ispitati i kontekst unutar kojeg su dani ti odgovori, odnosno potrebno je ispitati stupanj informiranosti sudionika o pravima koja su im zajamčena te informiranost o mehanizmima zaštite istih. Kroz razgovor u fokus grupama došlo se do saznanja kako su sudionici uglavnom **vrlo površno upoznati sa svojim pravima**, znaju nabrojati neka prava te su konkretno nabrojali pravo na školovanje i pravo na osobnu zaštitu. **Upoznatost s mehanizmima zaštite** njihovih prava **također je minimalna**, ostaje na razini prepoznavanja najosnovnijih mehanizama poput policije, socijalnih radnika te Hrabrog telefona. Veći dio sudionika navodi i kako do sada nisu ni sa kim razgovarali o svojim pravima i zaštiti istih, ali smatraju kako je to važna tema stoga su zaključili kako bi bilo nužno da se upravo ova tema obrađuje pri školskom kurikulumu: „*O tom se treba imat predmet, to je definitivno*“⁶⁰. Grafički prikaz ove teme može se vidjeti na slici 2.

⁶⁰ S5FG2

4.5. Preporuke za promjene u pravnom i obrazovnom sustavu i sustavu skrbi

Slika 3: Grafički prikaz teme Preporuke za promjene u pravnom i obrazovnom sustavu i sustavu skrbi

Mladi ljudi koji su sudjelovali u fokus grupama imali su i puno preporuka za donositelje odluka kako bi se djelovanje određenih državnih službi poboljšalo u korist onih koji se samostalno ne mogu izboriti za svoja prava (Slika 3). Kada je riječ o općenitim preporukama, uglavnom se radi o željenim promjenama unutar obrazovnog sustava. Kao što je ranije bilo spomenuto, polovica sudionika, koji su ustanovili kako nisu bili uopće informirani o svojim pravima, smatraju kako bi se **u školski kurikulum trebala uvesti edukacija na temu prava djece i mehanizama zaštite** istih. Što se tiče situacija vršnjačkog nasilja pak bilo je verbalizirano da bi se **na vršnjačko nasilje trebalo oštrije reagirati** te isto pravno i stručno **strože kažnjavati**: „Možda da se malo i povećaju određene kazne u školama radi maltretiranja ili tako nekih

stvari, da se znači žešće povećaju kazne za to. Ono da se zna, ako to delaš bilo gde, da odma ide kazna, da nema milosti za to“⁶¹. S druge strane, preporuke koje se tiču izravno udomljene djece protežu se kroz sva tri sustava. Prvenstveno smatraju kako bi u sklopu pravosudnog sustava pri donošenju odluka i zakona **trebalo uključiti i perspektivu udomljene djece**: „Neka bar ispitaju jedno pet šest udomljene djece i, tako nekoga, koji znaju kako je to i onda da dobro razmisle kako bi sastavljali te programe i to sve“⁶². Nadalje, izriču kako unutar obrazovnog sustava **nedostaje edukacija učenika o jednakosti udomljene djece s ostalom djecom** te je **smanjena osjetljivost školskoga autoriteta na neugodne komentare koji se odnose na udomljavanje**: „Ma, u osnovnoj je bilo to da su mene zafrkavali zbog toga(zato što je udomljen) i onda razrednica mi je rekla: “Dobro je, to će samo proć, makni se od njih”. Nije ništa ono, kod pedagogice slala pa onda da pita zašto... /Ne poduzmu ništa./Bitno da kad se kaže nešto glupo poput: “Ti si glup”, to odma ide kod ravnatelja, ravnateljice“⁶³. Smatraju kako bi se radom na spomenutim problematičnim područjima spriječilo namjerno izdvajanje udomljene djece iz društva vršnjaka te omalovažavanje na osnovi različite životne situacije. Naposljetku, najviše preporuka imaju upravo za sustav socijalne skrbi. Prvenstveno su verbalizirali kako bi se djecu trebalo **aktivnije uključiti u proces udomljavanja** i detaljnije im objasniti kako će život u udomiteljskoj obitelji izgledati: „... trebalo bi se objasniti deci, koliko god da godina imaju, a da su razumni. Treba se odma objasniti situacija ne da se odugovlači to il da im se laže.“⁶⁴. Navode da se pri tome **terminologija** koja se koristi treba pažljivo birati kako se ne bi nepovoljno utjecalo na djetetovo viđenje biološke ili/i udomiteljske obitelji: „... ja mislim da krivo upoznavaju djecu sa tim (udomiteljskim) obiteljima, te Nove obitelji. Znam jako dosta njih koji, radi same te ideje nove, to što im se uvuklo u glavu da je to nova obitelj, krenu mrzit biološku obitelj ili nešto tako“⁶⁵. Također smatraju kako bi se udomiteljima u sklopu edukacije trebalo dati **jasne smjernice o primjerenom ponašanju i odgoju udomljene djece** te upoznati udomitelje s obilježjima i načinom funkcioniranja nove generacije djece: „neki roditelji (udomitelji) bi trebali malo više naučit o samoj djeci i nove generacije kako funkcioniraju, kako ljudi razmišljaju i općenito da bi možda trebali otić (...) da organiziraju neke nastave, ono nešto psihološki, čisto da pripreme roditelje za probleme i da znaju kako djeci pomoć kako treba“⁶⁶. Čak su neki i sami dali smjernice udomiteljima što

⁶¹ S1FG1

⁶² S3FG2

⁶³ S3FG2/S5FG2/S6FG2

⁶⁴ S1FG1

⁶⁵ S6FG2

⁶⁶ S6FG2

se tiče odgoja. Naveli su kako im najviše odgovara **autoritativni stil** odgoja te da im je jako **bitna konstantnost** u odgoju: „Znači ono, neki su mislili da bi se djecu trebalo ono izderat, neka plaču, (...) drugi su mislili da bi ih trebalo njegovat i tako to i onda je bila ona treća partija šta su se složili kompletno protiv obje strane, ono treba ovo radit./ To su bili umjereni i to je to. / Da, znači normalni ljudi“⁶⁷. S obzirom da se ova populacija mladih suočava sa specifičnim izazovima pri svome odrastanju nekolicina sudionika se složila kako bi kroz cijeli proces puno pomogla **grupa podrške udomljene djece**: „Znači bilo bi onda pametnije da na primjer sad... Evo mi, koji smo udomljeni, da nas se sjedne ovako nekako u krug i da pričamo međusobno“⁶⁸. Smatraju kako bi međusobno dijeljenje iskustava pozitivno utjecalo na njihovo mentalno zdravlje i samopoimanje, jer su uvjereni kako bi ih vršnjaci koji se nalaze u sličnoj situaciji najbolje mogli razumjeti: „To bi ja mislim rješilo prije problem što se tiče stresa... / Da, to je najbolje. / ...svakodnevni život i tako to. Mislim, najbolje kužimo jedni druge radi situacija u kojima smo bili umjesto... / Ali ipak mislim da ako bi imali nekog (udomitelja) s dvadeset godina mislim da isto ne bi razumjeli tolko dobro, na primjer, on razumio mene“⁶⁹. Naposljetku, bilo je spomenuto i kako je potrebno općenito **podizati svijest o razlici udomljavanja i posvojenja** jer se doista radi o dvije različite životne situacije te je čest osjećaj neugode kod udomljene djece ukoliko ih se krivo okarakterizira, a pogotovo ukoliko se od njih traži da se objasni razlika između ta dva pojma: „... dosta ljudi nema znanje da posvojenje i udomiteljstvo nije isto. To često mješaju i onda me zna pitat: “Ček ti si posvojen?”, onda im treba objašnjavat da ne, da je udomiteljstvo nekaj drugo.“⁷⁰

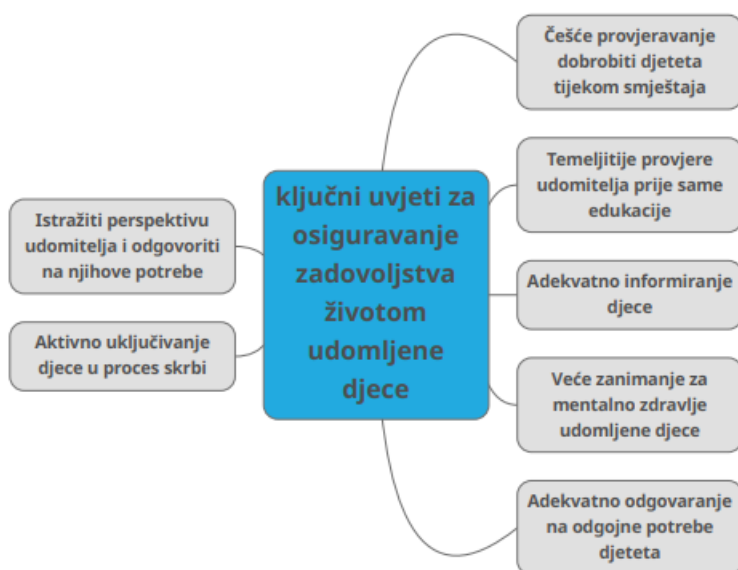
⁶⁷ S6FG2/S5FG2/S6FG2

⁶⁸ S6FG2

⁶⁹ S6FG2/S3FG2/S6FG2/S3FG2

⁷⁰ S6FG1

4.6. Ključni uvjeti za osiguravanje zadovoljstva životom udomljene djece

Slika 4: Grafički prikaz zaključne teme Ključni uvjeti za osiguravanje zadovoljstva životom udomljene djece

Konačno, sudionici smatraju da bi se na zadovoljstvo životom udomljene djece najbrže moglo utjecati ukoliko se dogode promjene na sljedećim područjima (Slika 4). Prije same edukacije kandidate za udomitelje trebalo bi **temeljito provjeriti**, pri tome se misli na prijašnji dosje, ali i na psihološke testove, motivaciju za udomiteljstvo i dinamiku unutar obitelji. Također je bilo riječi i o produženom trajanju edukacije upravo iz razloga da se izostave oni koji planiraju postati udomitelji iz pogrešnih motiva: „...proces traje tri godine da ljudi uopće mogu dobit pravo na udomljavanje. Mislim da bi to trebalo možda trajat četiri, pet, prvenstveno zato što neki ljudi stvarno ne bi trebali imat djecu. Mislim, ne imat djecu nego udomit djecu“⁷¹. Nadalje, smatraju da je nužno da stručnjaci zaduženi za dijete od strane zavoda za socijalni rad **češće provjeravaju dobrobit djeteta tijekom smještaja** te intenzivno odmah nakon dolaska u udomiteljsku obitelj, odnosno tijekom adaptacijskog perioda: „Pa da se prvo dijete dok dođe kod udomitelja, da se onak prvih, ajmo reć šest mjeseci, da ga svaki mjesec pita kak mu je, kako se osjeća, kak se odnosi s udomiteljima i da malo vide situaciju i smještaj“⁷². Također navode kako je vrlo važan i **način odgoja** te da mora **biti u skladu s potrebama udomljenog djeteta**: „Da se više ispituje kako se oni osjećaju i, da li im treba uopće nešto, nekakva pomoć ili jer koji put neki razgovor... / Al opet ovisno o djetetu ja mislim da bi neki roditelji mogli uvest malo više (...) treba im malo više discipline“⁷³. Smatraju i da bi se **mentalno zdravlje**

⁷¹ S6FG2

⁷² S2FG1

⁷³ S3FG2/S6FG2

trebalo staviti **u veći fokus** te da je nužno da udomljena djeca budu aktivno uključena u sve procese i donošenje odluka u sustavu skrbi koje ih se tiču i utječu na njihov život. Nastavno na to, ponovo su istaknuli i važnost **adekvatnog informiranja** djeteta o promjenama u skrbi, pogotovo kada se radi o promjeni smještaja te je također nužno poštivanje djetetovih želja kada je u pitanju održavanje kontakta s biološkom obitelji: „*Ak je, na primjer, problem u biološkoj obitelji, ak djeca ne žele ići tamo pod praznicima, da ne idu, da se ne tjera da se ide pa dok dođe natrag tak da ima nekakve mentalne probleme i to./Da, isto se slažem, znači ne bi se trebalo decu terati ve da idu vidjet svoje biološke roditelje*“⁷⁴. Sudionici dakako nisu zaboravili na svoje udomitelje, štoviše smatraju perspektivu svojih udomitelja jednako važnom. Navode kako bi trebalo pobliže **istražiti i potrebe udomitelja** te je nužno adekvatno na njih odgovoriti kako bi se dogodile bitne promjene unutar sustava koje bi posredno pozitivno utjecale na zadovoljstvo životom, ali i prevenirale odustajanje udomitelja od svog poziva: „*Pa da se slušaju udomitelji jer ima dosta udomitelja koji su nezadovoljni. Moja teta je pričala, zna udomitelja koji je pričao da se oće rešiti licence, neće više bit udomitelj*“⁷⁵. Moglo bi se reći da smatraju kako oni na čiji život sustav direktno utječe najbolje znaju njegove mane, ali i neiskorišteni potencijal.

⁷⁴ S4FG1/S1FG1

⁷⁵ S2FG1

5. Rasprava

U ovom poglavlju rezultati dobiveni ovim istraživanjem usporedit će se s rezultatima dobivenima u prijašnjim hrvatskim i internacionalnim istraživanjima na sličnu temu. U svrhu veće preglednosti ovo poglavlje bit će podijeljeno na potpoglavlja koja su u skladu s ranije spomenutim istraživačkim pitanjima.

5.1. Kako djeca i mladi u udomiteljstvu generalno opisuju zadovoljstvo životom?

Sudionici ovog istraživanja kao najbitniju determinantu zadovoljstva životom izdvojili su kvalitetu interpersonalnih odnosa. Njihova razmišljanja podudaraju se s rezultatima kvalitativnog američkog istraživanja (Suldo i sur., 2014). Naime, 80% srednjoškolaca koji su sudjelovali u istraživanju smatralo je kako je kvaliteta interpersonalnih, ponajviše obiteljskih, veza glavna determinanta pri percepciji zadovoljstva životom. Jednake rezultate o važnosti interpersonalnih odnosa dobilo je i hrvatsko kvalitativno istraživanje iz 2019. godine (Brajša Žganec i sur.), no mora se napomenuti kako je u ovom slučaju pojam interpersonalnih odnosa označavao ne samo kvalitetne obiteljske odnose, već i kvalitetne prijateljske odnose te odnose s nastavnicima. Za razliku od svojih američkih vršnjaka, koji su kao bitne determinante zadovoljstva životom uz interpersonalne veze također izdvojili samoaktualizaciju u području školovanja, uključenost u organizirane slobodne aktivnosti te trećina njih i financijski status (Suldo i sur., 2014), rezultati ovog istraživanja pokazali su kako sudionici imaju drugačije prioritete. Naime, pojam zadovoljstva životom nije ih asocirao niti na jednu spomenutu determinantu, već su više u ovom kontekstu vrednovali fizičko i mentalno zdravlje te samoaktualizaciju u vidu ostvarivanja vlastitih ciljeva.

5.2. Kako djeca i mladi u udomiteljstvu opisuju zadovoljstvo životom u pojedinačnim područjima/aspektima života?

- Stanovanje

Rezultati su pokazali kako su sudionici istraživanja i više nego zadovoljni svojim smještajem. Verbalizirali su kako su razlog uglavnom ukućani, osjećaj sigurnosti te činjenica da imaju osoban prostor, najčešće u vidu vlastite sobe. Rezultati se djelomično slažu s portugalskim istraživanjem 2020. godine (LLosanda – Gistau i sur.) s insitucionaliziranom populacijom s

obzirom da je isto pokazalo kako osiguran osoban prostor i prostor za učenje mogu pospješiti subjektivnu dobrobit pojedinca. Nadalje, sudionici su verbalizirali kako imaju solidan odnos sa susjedima, no ne družu se pretjerano s njima te ne vide nikakvu razliku u vrednovanju zadovoljstva životom zbog toga. Takva saznanja u skladu su s kanadskim istraživanjem s udomljenom djecom (Magee i sur., 2019).

- Interpersonalni odnosi

Interpersonalni odnosi označeni su kao jedna od najbitnijih determinanti zadovoljstva životom te su takvi rezultati u skladu sa svim istraživanjima koji su se bavili okolinskim determinantama zadovoljstva životom (Ercegovac i sur., 2020; Llosanda - Gistau, 2020; Brajša Žganec, 2019; Refaelia i sur., 2019; Delgado i sur., 2018;). Također rezultati istraživanja pokazali su kako se povjerenje i komunikacija vrednuju kao najbitniji aspekt bilo kojeg odnosa što je jednako stavovima generalne populacije (Nikerson i Nagle, 2004). Visoko je vrednovana i podrška udomitelja te je identificirana kao jedan od čimbenika koji pospješuje zadovoljstvo životom u obitelji udomljene djece. Slični rezultati dobiveni su u istraživanju koje su proveli Magee i sur. (2019) gdje se spominje unutarinja povezanost udomiteljske obitelji kao čimbenik koji doprinosi zadovoljstvu obitelji, što je pak u skladu sa stavovima generalne populacije djece u regiji s obzirom da unutarnju povezanost obitelji označuju vrlo važnom (Tuce i Fako, 2014).

Osim podrške članova obitelji kao značajan čimbenik povećanja zadovoljstva životom pokazala se i podrška prijatelja te u jednom slučaju i podrška partnerice. Ipak navedeni rezultati razlikuju se od onih koje je dobio tim izraelskih znanstvenika na uzroku mladih u institucionalnom smještaju jer se u navedenom istraživanju podrška vršnjaka nije pokazala previše značajnom determinantom pri vrednovanju zadovoljstva životom (Lipschitz-Elhawi i sur., 2014).

S druge pak strane, na zadovoljstvo interpersonalnim odnosima ponekad negativno utječu određeni aspekti odnosa s biološkom obitelji. Primjerice, mladi koji nisu udomljeni sa svojom biološkom braćom i sestrama susreću se s izazovima vezanima uz održavanje kontakta uživo s istima jer su poprilično geografski međusobno udaljeni, ovakvi rezultati u skladu su sa saznanjima Sabolića i Vejmelve (2015) koji su pri razgovoru sa stručnjacima identificirali smještaj korisnika izvan njihove primarne sredine kao jedan od problema s kojima se stručnjaci susreću. Isti problem naveden je i u Izvješću o radu Pravobraniteljice za djecu 2023. Godine (Ured Pravobraniteljice za djecu, 2024). Također, problem ovisnosti, koji su Leloux-Opmeer i

sur. (2016) analizom postojeće literature izdvojili kao jedan od čestih problema bioloških roditelja udomljene djece, pokazao se kao svojevrsan izazov pri održavanju kontakta udomljene djece sa svojim ocem.

- Školski život

Ovo istraživanje pokazalo je kako je područje koje treba promjene u najviše aspekata upravo područje školovanja. Iako je zadovoljstvo gradivom i obavezama prilično visoko, ipak se saznalo kako klima razreda nije idealna kao i kod generalne populacije hrvatskih osnovnoškolaca (Ajduković i sur., 2020). Nadalje, mlađi sudionici više su izražavali zadovoljstvo školskim kolegama za razliku od starijih što je također u skladu s rezultatima navedenog istraživanja iako se radi o uzroku osnovnoškolske djece. Međutim, isto opsežno istraživanje navelo je kako se većina generalne populacije osjeća sigurno u svojoj školi, rezultati pokazuju kako to ovdje nije slučaj. S obzirom da je većina sudionika navela kako su bili žrtve vršnjačkog nasilja u razdoblju svoga osnovnoškolskoga obrazovanja te su neki naveli kako se isto događalo opetovano i često, moglo bi se reći da je osjećaj sigurnosti udomljene djece ipak češće ugroženiji od onoga generalne populacije te da tome doprinosi učestalo iskustvo vršnjačkog nasilja u spomenutom razdoblju.

- Slobodno vrijeme

Važnost dostupnosti i raznolikosti sadržaja slobodnog vremena također je bila spomenuta u kontekstu povećanja zadovoljstva životom. Jednak stav otkriven je i kod generalne populacije srednjoškolske djece (Suldo i sur., 2014). Rezultati dobiveni ovim istraživanjem u skladu su s istraživanjem čiji su uzorak bila djeca u ustanovama (Llosanda – Gistau, 2020) jer su isti označavali kako pristup organiziranim aktivnostima slobodnog vremena pozitivno utječe na subjektivnu dobrobit. Nastavno na to, velika udaljenost organiziranih sadržaja slobodnoga vremena negativno je utjecala na zadovoljstvo provođenjem slobodnog vremena sudionika. Također, isto istraživanje pokazalo je kako pozitivan učinak na subjektivnu dobrobit ima i pristup informacijsko – komunikacijskoj tehnologiji što je u skladu s rezultatima ovoga istraživanja jer većina sudionika svoje slobodno vrijeme često provodi igrajući igrice ili na društvenim mrežama te navode zadovoljstvo istim.

- **Financijski status**

Iako su udomljeni mladi koji su sudjelovali u istraživanju verbalizirali kako im financijski status nije previše bitan u životu, ipak se osjetila razlika u zadovoljstvu financijskim statusom ovisno o financijskim mogućnostima sudionika. Naime, oni kojima je izvor prihoda bio isključivo državni džeparac bili su manje zadovoljni financijskim statusom te su verbalizirali da trebaju biti štedljivi kako bi si mogli priuštiti stvari koje žele, dok su oni koji su imali više izvora prihoda bili slobodniji i lakše su mogli ostvariti svoje želje. Ovakvi rezultati djelomično se slažu rezultatima kvalitativnog istraživanja sa srednjoškolcima budući da su sudionici naglašavali socioekonomski status obitelji kao jedan od čimbenika koji utječe na zadovoljstvo životom (Suldo i sur., 2014). Nadalje, rezultati su pokazali kako je prisutno visoko zadovoljstvo osobnim stvarima udomljene djece u uzroku te je isti rezultat pokazalo i istraživanje na generalnoj populaciji osnovnoškolske djece u Hrvatskoj (Ajduković i sur., 2020).

- **Razmišljanje o budućnosti**

Razmišljanje o budućnosti većinom se pokazalo pozitivno, kao i pri kvantitativnom istraživanju organizacije Dječji svjetovi (Rees i sur., 2020). Pozitivan pogled na budućnost sudionici su često povezivali s percepcijom očekivane podrške udomitelja u budućnosti, pri procesu osamostaljivanja, ali i podrškom prijatelja i partnerice pri procesu planiranja budućnosti. Takvo razmišljanje moguće je potvrditi gledajući rezultate longitudinalnog istraživanja s njihovim vršnjacima iz Izraela nakon izlaska iz skrbi (Refaeli i sur., 2019). Naime, kao bitan prediktor zadovoljstva životom u budućnosti između ostalog pokazala se kvaliteta socijalne mreže sudionika, kao i percipirana podrška od bližnjih. Nadalje, prilikom spomenutog istraživanja, saomučinkovitost se također pokazala kao bitan zaštitan čimbenik pri procesu osamostaljivanja, te je ta osobina u provedenim fokus grupama također bila spomenuta u tom kontekstu.

Međutim, bilo je nekoliko slučajeva kada viđenje budućnosti nije bilo posve pozitivno nego su se nabrajale i negativne promjene koje budućnost sa sobom donosi, što je djelomično u skladu s razmišljanjem mladih koji prolaze kroz proces izlaska iz skrbi (Haggman – Laitila i sur., 2018). Kao najveće probleme kojima će se suočiti u budućnosti sudionici su naveli odrastanje i preuzimanje odgovornosti za druge te zaposlenje. Zaposlenje se pokazalo kao jedan od izazova odraslog života i pri sustavnoj analizi literature o iskustvima izlaska iz skrbi (Haggman

– Laitila i sur., 2018). U istome radu navedeno je i kako je najveći problem kojima se mladi pri izlasku iz skrbi susreću upravo „prepuštenost samima sebi“, no rezultati ovoga rada nalažu kako mladi sudionici smatraju da će pri procesu osamostaljivanja njihova iskustva biti drugačija.

- Fizičko i mentalno zdravlje

Već pri samom opisu pojma zadovoljstvo životom zdravlje i radost bile su jako česte asocijacije sudionika, što govori o visokom pozicioniranju navedenih područja kad je riječ o zadovoljstvu životom. Stenbakkers i sur. (2018) navode kako su između ostalog jedna od bitnijih potreba udomljene djece upravo medicinske potrebe. One se uglavnom odnose na adekvatan fizički razvoj i fizičko zdravlje. Međutim, sudionici istraživanja povezuju fizičko zdravlje ponajviše s fizičkim izgledom te ta dva pojma poistovjećuju, što se u konačnici odražava na osjećaj zadovoljstva ovim područjem.

Također, rezultati ovog rada ukazuju na potrebu većeg fokusa na mentalno zdravlje udomljene djece jer je ono u nekoliko navrata bilo spomenuto kao područje koje se mora detaljnije istražiti kako bi se prevenirale potencijalne teškoće vezane specifično za ovu populaciju. Takva saznanja sukladna su identificiranim psihološkim potrebama udomljene djece (Stenbakkers i sur., 2018).

- Samopoimanje

Rezultati ovog istraživanja načelno se slažu s rezultatima kvantitativnog istraživanja na osnovnoškolskoj populaciji (Ajduković i sur., 2020). Naime, iako su najprije izdvojili fizičke attribute i osobine na kojima bi voljeli poraditi, sudionici ovog istraživanja naveli su kako su u najvećoj mjeri zadovoljni osobom kakvom jesu baš kao i 80% osnovnoškolaca u dobi od 12 godina. Bilo je i situacija kada neki od sudionika nisu mogli navesti niti jedan aspekt vlastitog fizičkoga izgleda ili vlastitu osobinu koja im se sviđa, no nisko samopoimanje nije imalo utjecaj na doživljaj zadovoljstva životom. Takvi rezultati suprotni su od rezultata kvantitativnog istraživanja s djecom smještenom u udomiteljske obitelji (Euillet, 2019).

- Upoznatost s pravima i zadovoljstvo sustavom socijalne skrbi

Rezultati ovog istraživanja pokazali su kako su udomljena djeca koja su sudjelovala u istraživanju minimalno i površno upoznata sa svojim pravima, štoviše polovica njih od odrasle osobe nije dobila nikakve informacije o tome koja su im prava zajamčena i kako da ih zaštite. Jedino u ekstremnim situacijama, kada je fizički ili psihički integritet sudionika bio ugrožen, bili su svjesni kako se krše njihova prava te su se sami izborili za njih, što se slaže sa zaključcima studije o participaciji djece iz ranjivih skupina u Hrvatskoj (Borić i Mataga Tintor, 2022).

Nadalje, spomenuli su kako, iako nisu dugo bili u kontaktu sa svojim socijalnim radnicima, smatraju da relativno dobro rade svoj posao i da su adekvatno odgovorili na njihove potrebe u prošlosti te vjeruju kako bi isto napravili i u budućnosti. Takva saznanja nisu u skladu sa saznanjima s istraživanjem s udomljenom djecom koje su provele Žižak i sur. (2012) s obzirom da su djeca koja su sudjelovala u istom navela kako se osjećaju zanemareno od strane stručnjaka. Sudionici su imali puno preporuka za promjene unutar socijalne skrbi. Prvenstveno su verbalizirali kako je nužno da se djecu uključi u donošenje odluka koje se njih tiču, što je u skladu s rezultatima portugalskog sekvencionalnog istraživanja s djecom smještenom u institucionalnu skrb (Llosanda - Gistau i sur., 2020). Također, spomenuli su kako bi se cijeli proces edukacije i pripreme za udomiteljstvo trebalo produžiti i postrožiti kako bi se izdvojilo one kandidate koji imaju skrivene motive. Takvo razmišljanje slaže se sa saznanjima Laklije (2009) koja u svome preglednome radu govori kako su najuspješniji udomitelji upravo oni koji su intrinzično motivirani za preuzimanje ove uloge. Nadalje, isti rad nalaže kako sustav podrške udomiteljima ima bitnu ulogu u održavanju kvalitete udomiteljstva te je ista važnost prepoznata od strane sudionika ovog istraživanja. Međutim, saznanja preglednoga rada također nalažu kako je veća vjerojatnost da udomljena djeca koja su imala prijašnja neugodna iskustva dožive negativan ishod i kod drugog iskustva udomljavanja, no na svu sreću to se u ovome slučaju nije dogodilo ni kod jednog sudionika.

5.3. Što utječe na zadovoljstvo životom djece i mladih u udomiteljstvu?

Djeca i mladi obuhvaćeni ovim istraživanjem navode kako su općenito zadovoljni svojim životom. Najviše su zadovoljni smještajem, okruženjem i privrženosti koju osjećaju u odnosu na udomiteljsku obitelj i svoje prijatelje. Kao bitan aspekt odnosa vrednuju komunikaciju koju

opisuju kao otvorenu i punu razumijevanja što pospješuje zadovoljstvo interpersonalnim odnosima te posredno zadovoljstvo životom. Slična saznanja dobili su Nikerson i Nagle (2004). Osim zadovoljavajućeg odnosa s udomiteljskom obitelji, bitno je spomenuti i održavanje kontakta i odnosa s biološkom obitelji. Naime, sudionici koji češće mogu vidjeti članove biološke obitelji uživo iskazuju veće zadovoljstvo, pogotovo ukoliko su udomljeni zajedno s braćom i sestrama ili ukoliko im je udomitelj srodnik. No, pri održavanju kontakta s roditeljima, ponašanje dotičnog roditelja pokazalo se dosta bitno. Naime, ukoliko roditelj ima običaj davati obećanja koja ne ispunjava te na taj način razočara svoje dijete to može negativno utjecati na zadovoljstvo biološkom obitelji, no može imati i pozitivan utjecaj na zadovoljstvo udomiteljskom obitelji upravo zbog toga jer se udomiteljska obitelj ponaša suprotno. Slične rezultate dobili su i Refaeli i sur. (2019) gdje se kvaliteta interpersonalnih veza pokazala prediktorom zadovoljstva životom. Upravo zbog osjećaja velike privrženosti u odnosu na udomitelje mladi osjećaju kako u procesu osamostaljivanja neće biti sami već će i dalje imati moralnu i materijalnu podršku udomitelja što pozitivno utječe i na razmišljanja mladih o budućnosti. Navedeno je u skladu s rezultatima izraelskog istraživanja s populacijom udomljene djece koja su izašla iz skrbi (Refaeli i sur., 2019).

Nadalje, iako pri definiranju pojma zadovoljstva životom mladi nisu dali preveliku pažnju financijskom statusu kao bitnoj determinanti, kroz fokus grupe se ipak pokazalo kako mladi s više izvora prihoda žive malo lagodnije od onih koji se većinom financiraju od državnih naknada kad su u pitanju aktivnosti slobodnoga vremena ili pak kupovanje skuplje odjeće ili predmeta. Suldo i sur. (2014) donekle su se dotakli ove teme jer je trećina ispitanika financijski status pozicionirala visoko u vrednovanju životom, no konkretan utjecaj financijskog statusa na zadovoljstvo životom nije bio istražen.

Sukladno stavu koji su i sami sudionici verbalizirali pri definiranju glavnoga pojma, zadovoljstvo mentalnim zdravljem pokazalo se dosta bitnim pri vrednovanju zadovoljstva životom po područjima. Naime, rezultati su pokazali kako na mentalno zdravlje posredno utječe par područja života. To su redom interpersonalni odnosi i školski život. Kada je riječ o interpersonalnim odnosima mladi su najviše verbalizirali svoj odnos s udomiteljima i to u specifičnoj situaciji traženja podrške. Pozitivnije mentalno zdravlje bilo je prisutno kod onih koji se u emocionalno zahtjevnim situacijama obraćaju primarno udomiteljima te od istih dobiju empatiju, razumijevanje i zajedničko rješavanje problema. Što naglašava kvalitetu komunikacije koje se dotiče i istraživanje iz 2004. godine na generalnoj populaciji (Nikerson i Nagle). S druge pak strane, oni koji svoje probleme primarno rješavaju samostalno jer se

osjećaju neshvaćeno, naglašavaju potrebu za većim fokusom na mentalno zdravlje ove specifične populacije te čak spominju i potrebu za grupom podrške udomljene djece. S obzirom da su sami sudionici ovo područje života pozicionirali vrlo visoko u vrednovanju zadovoljstva životom, zabrinjavajuća je činjenica kako nema konkretnih istraživanja koja su se bavila ovom temom u kontekstu zadovoljstva životom.

Nadalje, školski život u mnogočemu ima utisak na mentalno zdravlje ove populacije. Krenuvši od osnovne škole, izuzev uobičajenih problema vezanih za pubertet i adolescenciju, status udomljenog djeteta bio je svojevrsno breme za ove mlade ljude s obzirom da je većina njih iskusila neugodne komentare na račun svoje obiteljske situacije u najmanju ruku te su ostali razočarani reakcijom školskoga autoriteta koja je ili bila minimalna ili je potpuno izostajala jer se takve komentare nije uzimalo zaozbiljno. Pri istraživanju subjektivne dobrobiti osnovnoškolaca u Hrvatskoj (Ajduković i sur., 2020) 6% ispitanika navelo je kako se ne osjeća sigurno u školi, nažalost prema onome što su udomljeni mladi verbalizirali, upravo udomljena djeca mogla bi biti dio toga postotka. U razdoblju srednje škole pak, najveći stres većini sudionika stvaraju nastavnici koji se neprimjereno ponašaju te se ni prema svome poslu, a ni prema učenicima ne odnose s poštovanjem. I u ovom razdoblju reakcija stručne službe na prijavljeni problem je manjkava, pogotovo u situacijama sukoba ili neprimjerenog ponašanja nastavnika. Klima unutar razreda također se pokazala problematičnom jer je većina mladih spomenula kako ponašanje njihovih razrednih kolega prema njima ili nastavnicima također ima negativan utjecaj na njihovo mentalno zdravlje. Nažalost, i za ovo područje u kontekstu zadovoljstva životom radova manjka što smanjuje mogućnost usporedbe rezultata.

U području slobodnog vremena mladi su verbalizirali kako bi bili zadovoljniji ukoliko bi se mogli baviti organiziranim aktivnostima, no zbog velike geografske udaljenosti ipak nisu u mogućnosti ostvariti svoje želje. Takva saznanja slažu se s rezultatima istraživanja s populacijom djece u institucionalnoj skrbi (Llosanda - Gistau i sur., 2020) jer isti navode kako pristup organiziranim aktivnostima slobodnog vremena pospješuje zadovoljstvo životom, što je u ovom slučaju dokazano, ali sa drugog gledišta.

Naposljetku, mladi su iskazivali veliku želju za participacijom u stvaranju socijalnih politika koje se njih i njihovih udomitelja izravno tiču. Također su verbalizirali veliku važnost aktivnog uključivanja djeteta u smislu informiranja o promjenama unutar slučaja i poštivanja djetetovih želja pogotovo kad je u pitanju održavanje kontakta s biološkom obitelji. Smatraju kako bi navedeno uvelike pridonijelo povećanju zadovoljstva sustavom te posredno i povećanju

zadovoljstva životom, takva saznanja djelomično se slažu s portugalskim istraživanjem s populacijom djece koja su smještena u institucionalnoj skrbi (Llosanda – Gistau i sur., 2020).

6. Ograničenja istraživanja

Kako je i ranije spomenuto, u ovom istraživanju sudjelovalo je 12 mladih smještenih u udomiteljske obitelji. Radi se o prigodnom uzorku te se rezultati ne mogu generalizirati. Jedno od ograničenja bilo je i manje raspoloživog vremena pri provođenju fokus grupe u jednom slučaju jer se nije uspjelo proći sve kategorije detaljno kao u drugom slučaju. Također u jednom slučaju zbog drugih obaveza nisu svi sudionici fokus grupe uspjeli sudjelovati u istoj od početka do kraja pa za neke kategorije podaci nisu potpuni.

Konačno, iako je ovdje u fokusu istraživanja bila perspektiva udomljene djece te su bili vrlo vokalni o nedostacima koje su primijetili u funkcioniranju sustava skrbi, i dalje se ne može opravdano zaključivati o manama sustava skrbi dokle god se ne ispita i perspektiva udomitelja, ali i stručnjaka koji u njemu rade.

7. Zaključak

Mladi u udomiteljskoj skrbi zadovoljstvo životom definiraju kao stanje popraćeno ugodnim emocijama koje pospješuju zadovoljavajući interpersonalni odnosi, zadovoljavajuće fizičko i mentalno zdravlje te samoaktualizacija u smislu ostvarivanja postavljenih ciljeva. S tim da interpersonalni odnosi imaju primat nad svim ostalim determinantama, dok je financijski status označen kao najmanje bitan.

Zadovoljstvo životom mladih u udomiteljskoj skrbi prvenstveno je uvjetovano interpersonalnim vezama s bližnjima, no najbitnija se ipak pokazala privrženost prema udomiteljima te udomiteljskoj obitelji. Pokazalo se kako zajedničko udumljavanje braće i sestara pozitivno utječe na zadovoljstvo, dok razdvajanje pri procesu ima suprotan učinak. Bliskost unutar udomiteljske obitelji iskazuje se na razne načine, no mladi najviše cijene to što se svojim udomiteljima mogu obratiti ako im zatreba pomoć. Održavanje veza s biološkom obitelji također se pokazalo važnim za veće zadovoljstvo životom, no veliki uvjet je da pri održavanju veza s roditeljima dijete ne bude konstantno razočarano.

Zbog bliskosti i privrženosti udomiteljima koju osjećaju, udumljeni mladi budućnost ne promatraju s „knedom u grlu“ jer su sigurni kako će udomitelji biti uz njih, i nakon što zakonski više neće biti obavezani to biti, te će im pružiti materijalnu i moralnu podršku. Mentalno zdravlje također se pokazalo kao bitna determinanta zadovoljstva životom, a kao područja koja su imala najviše upliva u isto pokazale su se interpersonalne veze i život u školi. Interpersonalne veze u vidu komunikacije o problemima imale su različit utjecaj na mentalno zdravlje. Ukoliko su se pri komunikaciji mladi osjećali shvaćeno, doživljavali su svoje mentalno zdravlje pozitivnije. S druge pak strane ukoliko se nisu osjećali shvaćeno, više su verbalizirali potrebu za psihološkom podrškom optimalno u obliku grupe podrške udumljene djece. Iako pri definiranju zadovoljstva životom mladi smatraju kako je financijski status manje bitan, rezultati su pokazali kako se način života ipak razlikuje ovisno koliko izvora prihoda mladi imaju na raspolaganju te se razlikuje i zadovoljstvo birokratskim djelovanjem sustava skrbi. Kada je riječ o službenom djelovanju sustava skrbi pak, iako je minimalno, mladi većinom verbaliziraju zadovoljstvo istim. Nezadovoljstvo pak verbaliziraju u odnosu na sustav podrške udomiteljima te na stupanj participacije u donošenju odluka koje ih se direktno tiču.

Mladi su također naveli i puno preporuka koje bi, prema njihovom mišljenju, pospješile zadovoljstvo životom djece i mladih općenito, ali i specifično populacije udumljene djece.

Najglasnije su zastupali aktivnije uključivanje djece u proces stvaranja politika te u donošenje odluka koje direktno utječu na njihov život. Jednako tako smatraju kako bi se udomitelje trebalo više i rigidnije provjeravati tijekom procesa postajanja udomiteljem, ali i nakon dobivanja licence. Naposljetku, smatraju i kako je potrebno češće provjeravati dijete tokom adaptacijskog perioda u udomiteljskoj obitelji.

Na temelju saznanja dobivenih ovim istraživanjem, intervencije koje bi mogle pozitivno utjecati na zadovoljstvo životom udomljene djece trebale bi biti usmjerene općenito na podizanje svijesti o udomiteljstvu u društvu te na podizanje svijesti o jednakosti udomljene djece u odnosu na ostalu djecu. Nadalje, unutar školskog sustava bitno je povećati osjetljivost na neugodne komentare koji se tiču obiteljske situacije udomljene djece te općenito raditi na razrednoj klimi koja prepoznaje ali ne napada različitosti, već ih pozdravlja. Kada je riječ specifično o edukaciji udomitelja, potrebno je održati mini tečajeve koje će udomitelje informirati o novim trendovima u odgoju, komunikaciji, ali i funkcioniranju novih generacija djece. Naposljetku, najbitnijim se ipak pokazalo graditi mrežu podrške kako udomiteljima tako i udomljenim mladima. Tako bi udruge u koje su uključeni udomitelji trebale adekvatno odgovarati na potrebe udomitelja, ali i udomljene djece i mladih, no da bi se to moglo važno je istražiti perspektivu obje grupe. Ovim istraživanjem istražena je perspektiva udomljenih mladih te je kao jedna od potreba identificirana potreba za podrškom vršnjaka koji imaju slična iskustva u obliku grupe podrške udomljene djece. Međutim, ukoliko se doista želi pozitivno utjecati na mentalno zdravlje, isključivo dijeljenje iskustva neće bit dovoljno stoga je potrebno da spomenuta grupa podrške ima i stručno vodstvo.

8. Literatura

1. Ajduković, M., Rajhvan Bulat, L., Sušac, N. i Vejmelka, L. (2020). *Subjektivna dobrobit djece u Hrvatskoj*. Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u suradnji s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku.
2. Ajduković, M., Sladović-Franz, B. i Kregar, K. (2005): Razlozi izdvajanja i obilježja života u primarnoj obitelji djece u javnoj skrbi. *Dijete i društvo*, 7(2), 328-354.
3. Barišić, A. (2024). Stresori i teškoće u radu udomiteljica za djecu - pogled iz udomiteljske perspektive. *Kriminologija & socijalna integracija*, 32(1), 65-87. <https://doi.org/10.31299/ksi.32.1.4>
4. Berliner, L. i Fine, D. (2001). *Long – Term Foster Care in Washington: Children’s status and Placement Decision-Making*. Washington State Institute for Public Policy.
5. Beutell, N. (2006). Life satisfaction. *Sloan Network Encyclopedia*. Preuzeto sa Sloan Network Encyclopedia.
6. Biswas – Deiner, R., Diener, E. i Tamir, M. (2004). The Psychology of Subjective well-being. *Daedalus*, 133(2), 18 – 25.
7. Borić, I. i Mataga Tintor, A. (2022). *Studija o participaciji djece iz ranjivih skupina u Hrvatskoj*. Ured UNICEF – a za Hrvatsku.
8. Brajša Žganec, A., Franc, R., Kaliterna Lipovčan, Lj., Dević, I., Tadić Vujčić, M. i Babarović, T. (2019). Sudjelovanje djece i mladih u istraživanju dobrobiti: kvalitativna analiza. *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, (30), 351-376. <https://doi.org/10.21857/mnlqgc0p6y>
9. Cummins, R. (1996). The domains of life satisfaction: an attempt to order chaos. *Social Indicators Research*, 38, 303 – 328. <https://doi.org/10.1007/BF00292050>
10. Delgado, P., Carvalho, J.M., Montserrat, C., & Llosada-Gistau, J. (2020). The Subjective Well-Being of Portuguese Children in Foster Care, Residential Care and Children Living with their Families: Challenges and Implications for a Child Care System Still Focused on Institutionalization. *Child Indicators Research*, 13, 67-84.
11. Diener, E. (2012). New Findings and Future Directions for Subjective Well – Being Research. *American Psychologist*, 67(8), 590 – 597.
12. Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.2.276>

13. Dinisman, T. (2014). Life satisfaction in the transition from care to adulthood: the contribution of readiness to leave care and social support. *Child & Family Social Work*, 21(4). DOI: 10.1111/cfs.12156
14. Dinisman, T. i Ben – Arieh, A. (2016). The Characteristics of Children's Subjective Well-Being. *Social Indicators Research* 126, 555 – 569. DOI:10.1007/S11205-015-0921-X
15. Euillet, S. (2020). Foster care in France: children's perception of their own well-being. *Child & Family Social Work*, 25 (1), 160 – 168. <https://doi.org/10.1111/cfs.12743>
16. Eurofound (2012). *Third European Quality of Life Survey - Quality of life in Europe: Impacts of the crisis*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
17. Fogle, L.M., Huebner, E.S. & Laughlin, J.E. (2002). The Relationship between Temperament and Life Satisfaction in Early Adolescence: Cognitive and Behavioral Mediation Models. *Journal of Happiness Studies* 3, 373–392. <https://doi.org/10.1023/A:1021883830847>
18. Gilman, R., & Huebner, E. S. (2006). Characteristics of Adolescents Who Report Very High Life Satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(3), 311–319. <https://doi.org/10.1007/s10964-006-9036-7>
19. Gómez-Baya, D., Muñoz-Silva, A., i García-Moro, F.J. (2020). Family Climate and Life Satisfaction in 12-Year-Old Adolescents in Europe. *Sustainability*, 12(15). DOI:10.3390/su12155902
20. Häggman-Laitila, A., Saloekkilä P. i Karki, S. (2018). Transition to adult life of young people leaving foster care: A qualitative systematic review. *Child and Youth Services Review* (95), 134 – 143. doi:10.1016/j.childyouth.2018.08.017
21. Howard, A.H., Gwenzi, D.G., Taylor, T., Wilke, N.G. (2023). The relationship between adverse childhood experiences, health and life satisfaction in adults with care experience: The mediating role of attachment. *Child & Family Social Work* 28, 809–821. DOI:10.1111/cfs.13006
22. Huebner, E.S. (2004). Research on Assessment of Life Satisfaction of Children and Adolescents. *Social Indicators Research* 66(1), 3-33.
23. Kletečki Radović, M. i Kregar Orešković, K. (2005). Kvalitativna analiza iskustva udomitelja. *Ljetopis socijalnog rada*, 12 (1), 67-88. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/2131>
24. Kovčo Vukadin, I., Novak, M. i Križan, H. (2016). Zadovoljstvo životom: individualna i obiteljska perspektiva. *Kriminologija & socijalna integracija : časopis za*

- kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju* 24(1), 84 – 115.
<https://doi.org/10.31299/ksi.24.1.4>
25. Kregar Orešković, K. i Rajhvajn, L. (2007): Obilježja života i psihosocijalne potrebe mladića i djevojaka koji odrastaju u udomiteljskim obiteljima. *Dijete i društvo*, 9., 1.; 63-88.
 26. Laklija, M. (2009). Izazovi udomiteljstva djece s emocionalnim poteškoćama i poremećajima u ponašanju u republici hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna integracija*, 17 (2), 71-86. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/45266>
 27. Laklija, M. (2011). Pristupi udomiteljskoj skrbi za djecu u svijetu i čimbenici koji utječu na ishode udomiteljstva. *Revija za socijalnu politiku*, 18(3), 291-309.
<https://doi.org/10.3935/rsp.v18i3.1020>
 28. Leloux-Opmeer, H., Kuiper, C.H., Swaab, H., & Scholte, E.M. (2016). Characteristics of Children in Foster Care, Family-Style Group Care, and Residential Care: A Scoping Review. *Journal of Child and Family Studies*, 25, 2357-2371.
 29. Lipschitz-Elhawi, R., Itzhaky, H., & Michal, H. (2008). The Contribution of Background Variables, Internal and External Resources to Life Satisfaction among Adolescents in Residential Treatment Centers. *Residential Treatment for Children & Youth*, 25, 271 - 288. DOI:10.1080/08865710802429713
 30. Llosada-Gistau, J., Crous, G. i Montserrat, C. (2020). The relationship between subjective well-being and residential out-of-home care in Spain: the children's voice. *Social Work & Society* 18(3).
 31. Mabelle, G., Skoglund, J., Tornblad, R. i Holtan, A. (2022). Placement stability and satisfaction with foster home as predictors of life satisfaction for young adults raised in foster care. *Child & Family Social Work*, 27(2), 267 – 277. DOI:10.1111/cfs.12880
 32. Magee, C., Guhn, M., Schonert-Reichl, K.A. i Oberle, E. (2019). Mental well-being among children in foster care: The role of supportive adults. *Children and Youth Services Review*, 102, 128-134. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.05.005>
 33. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2023). Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2022. godini.
 34. Montserrat C., Llosada-Gistau, J., Garcia-Molsosa, M. i Casas, F. (2022). The Subjective Well-Being of Children in Residential Care: Has It Changed in Recent Years? *Social Sciences*, 11(1): 25. <https://doi.org/10.3390/socsci11010025>

35. Montserrat, C. i Casas, F. (2006). Kinship foster care from the perspective of quality of life: Research on the satisfaction of the stakeholders. *Applied Research in Quality of Life*, 1, 227–237.
36. Nickerson, A. B., & Nagle, R. J. (2004). The Influence of Parent and Peer Attachments on Life Satisfaction in Middle Childhood and Early Adolescence. *Social Indicators Research*, 66(1/2), 35–60. doi:10.1023/b:soci.0000007496.42095.2c
37. Penezić, Z. (2006). Zadovoljstvo životom u adolescentnoj i odrasloj dobi. *Društvena istraživanja*, 15(4-5), 643–669. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/10864>
38. Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja, NN 63/2019-1247
39. Proctor, C.L., Linley, A. i Maltby, J. (2009). *Youth Life Satisfaction: A review of literature* 10(5), 583 – 630. Doi: 10.1007/s10902-008-9110-9
40. Rees, G., Savahl, S., Lee, B. J., & Casas, F. (eds.) (2020). *Children's views on their lives and well-being in 35 countries: A report on the Children's Worlds project, 2016-19*. Jerusalem, Israel: Children's Worlds Project (ISCWeB). <https://isciweb.org/wp-content/uploads/2020/07/Childrens-Worlds-Comparative-Report-2020.pdf>
41. Refaeli, T., Benbenishty, R., Zeira, A. (2019). Predictors of life satisfaction among care leavers: A mixed-method longitudinal study. *Children and Youth Services Review*, 99, 146 – 155. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2019.01.044>
42. Reić Ercegovac, I., Maglica, T. i Ljubetić M. (2021). Odnos između samopoštovanja, samoučinkovitosti, zadovoljstva s obitelji i životom, usamljenosti i akademskoga postignuća tijekom adolescencije. *Croatian Journal of Education*, 23. (Sp.Ed.1) 65 – 83. <https://doi.org/10.15516/cje.v23i0.4049>
43. Rojas, M. (2006). Life Satisfaction and Satisfaction in Domains of Life: Is it a Simple or a Simplified Relationship? *Journal of Happiness Studies*, 7, 467–497.
44. Sabolić, T. i Vejmelka, L. (2015). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspective udomitelja i stručnjaka. *Holon*, 5(1), 6 – 42. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/140394>
45. Sladović Franz, B. (2004). Odabir izvanobiteljskog smještaja djece ugroženog razvoja u obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 11(2), 215-228. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/3387>
46. Steenbakkens A, Van Der Steen S, Grietens H. (2018). The Needs of Foster Children and How to Satisfy Them: A Systematic Review of the Literature. *Clinical Child and Family Psychological Review* 21(1), 1-12. doi: 10.1007/s10567-017-0246-1

47. Suldo, S. M., & Huebner, E. S. (2006). Is extremely high life satisfaction during adolescence advantageous? *Social Indicators Research*, 78(2), 179–203. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-8208-2>
48. Suldo, S.M., Frank, M.J., Chappel, A.M., McMahan Albers i M., Bateman, L.P. (2014). American High School Students' Perceptions of Determinants of Life Satisfaction. *Social Indicators Research* 118(2), 485 – 514. DOI: 10.1007/s11205-013-0436-2
49. Svjetska zdravstvena organizacija. (2012). *WHOQOL User Manual Programme on Mental Health*. Division of Mental Health and Prevention of Substance Abuse. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/77932/WHO_HIS_HSI_Rev.2012.03_eng.pdf?sequence=1
50. Taussig, H.N., Roberts, L., Scourfield, J. i Franz, C. (2023). “I’m Glad That I Was Given a Second Chance to Live”: the Buffering Impact of Turning Points in the Lives of Young People with Foster Care Experience. *International Journal on Child Maltreatment* 6, 233–254. <https://doi.org/10.1007/s42448-022-00129-6>
51. Tuce, Đ. i Fako, I. (2014). Odrednice zadovoljstva životom kod adolescenata. *Psihologijske teme* 23(3), 407-433. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/130661>
52. UNICEF (1989). Konvencija o pravima djeteta.
53. Ured Pravobraniteljice za djecu (2024). Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2023. Godinu.
54. Veenhoven, R. (1996). The study of life satisfaction. In Saris, W.E., Veenhoven, R., Scherpenzeel, A.C., Bunting, B. (eds.). A comparative study of satisfaction with life in Europe. Budapest: Eotvos University Press.
55. Zakon o socijalnoj skrbi (2023). NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23
56. Zakon o udomiteljstvu (2022). NN 115/18, 18/22
57. Žižak, A. (2009). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj, analiza stanja i prijedlog smjernica. Ivković, Đ. i Žižak, A. (Ur). UNICEF Ured za Hrvatsku. Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj, analiza stanja i prijedlog smjernica .pdf (unicef.org)
58. Žižak, A., Koller – Trbović, N., Borić, I., Maurović, I., Mirosavljević, A. i Ratkajec Gašević, G. (2012). *Što nam djeca govore o udomiteljstvu: Istraživanje dječje perspektive udomiteljstva u Hrvatskoj s preporukama za unapređenje*. Ured UNICEF – a za Hrvatsku. Corpus ID: 189484361

9. Prilozi

Prilog 1. Protokol za vođenje fokus grupe

Cilj: istražiti općenito i po životnim područjima zadovoljstvo životom mladih koji su smješteni u udomiteljskim obiteljima

Tijek fokus grupe

Pravila

Lijep pozdrav svima. Hvala vam što ste se odazvali na moj poziv za sudjelovanje u fokus grupi. Moje ime je Valentina, studentica sam socijalne pedagogije na Edukacijsko – rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu i odlučila sam istražiti zadovoljstvo životom mladih koji su smješteni u udomiteljskim obiteljima u Hrvatskoj. Informacije koje ću saznati ovim putem koristiti ću u svome diplomskom radu na istu temu. Fokus grupa je zapravo grupna rasprava na neku određenu temu. Željela bih s vama popričati o tome što vi smatrate zadovoljstvom životom, kako ste vi zadovoljni s nekim područjima svoga života i što biste promijenili kada biste mogli. Rasprava bi trajala oko sat i pol do dva sata, ovisno o tome koliko sa mnom želite podijeliti. Želim vas podsjetiti kako je sudjelovanje u fokus grupi dobrovoljno i da možete odustati u bilo kojem trenutku, također da se rasprava snima, no vaša anonimnost je osigurana jer prilikom obrade i zapisivanja podataka neću otkrivati vaša osobna imena niti vaše osobne podatke. Nakon što dovršim svoj diplomski rad, rezultate i zaključke ću u pisanom obliku poslati u udomiteljske udruge u koje su uključeni vaši udomitelji. Voljela bi i vama osobno poslati rezultate i zaključke ako vas to bude zanimalo, pa vas molim da mi date svoje e-mail adrese (napišite ih na ovaj papir) kako bi vam mogla poslati izvješće.

Kako bi svima nama ovo bilo ugodno iskustvo predlažem da se držimo sljedećih pravila. Prvenstveno, u ovoj raspravi nema netočnih odgovora, već me zanima vaše mišljenje i iskustvo. Također molim da sve što je rečeno ostane između nas odnosno da se ne prenosi onima koji nisu sudjelovali u fokus grupi, to je nužno kako bi se dodatno osigurala anonimnost. Naposljetku, molim da se ne prekidamo i da ne upadamo u riječ drugima, već da osiguramo da svatko ima vremena izraziti svoje mišljenje. Imate li vi možda pitanja za mene? Jeste li suglasni da se ovaj razgovor snima?...u redu? Onda možemo krenuti.

Uvodna pitanja

Za početak bih voljela da se malo bolje upoznamo. Molila bih vas da mi se predstavite. Kako se zovete? Odakle ste? Koliko imate godina? U koju školu i razred idete?

Kao što je ranije rečeno tema ovog istraživanja i ove fokus grupe je zadovoljstvo životom kod udomljenih mladih. Stoga je moje prvo pitanje- što za Vas znači zadovoljstvo životom? Kako biste nekome objasnili pojam zadovoljstvo životom? Što je to po vama bitno kako bi ljudi bili zadovoljni

svojim životom? Po čemu možete primijetiti da je netko zadovoljan svojim životom? Navedite primjer.

Koje domene/ područja života biste izdvojili kao najbitnije pri ocjenjivanju zadovoljstva životom? Što biste rekli, svako za sebe, jeste li vi osoba zadovoljna svojim životom? Na ljestvici od 1 do 10- koliko ste općenito zadovoljni svojim životom? Pojasnite svoj odgovor.

O čemu ovisi vaše općenito zadovoljstvo životom? Pojasnite svoj odgovor.

Sada kada smo definirali što za vas znači zadovoljstvo životom i o čemu ono ovisi, zamolila bih vas da ispunite mali upitnik vašeg zadovoljstva po područjima, dakle samo označite od 1 do 5 koliko se vi osjećate zadovoljni s područjima koja će biti navedena u upitniku. S tim da broj jedan znači da niste nimalo zadovoljni, a broj 10 da ste iznimno zadovoljni.

Ključna pitanja

Hvala vam što ste ispunili upitnik. U narednoj raspravi on vam može služiti kao podsjetnik, odnosno putem rasprave slobodno možete i obrazložiti ocjene koje ste prethodno dali područjima iz upitnika.

Uvjeti stanovanja i susjedstvo ■

1. Koliko ste zadovoljni uvjetima u kojima živite? U vašoj udomiteljskoj obitelji? U kući, mjestu gdje živite?
 2. Što vam se sviđa tu gdje živite?
 3. Što biste promijenili?
 4. Koji uvjeti trebaju biti zadovoljeni da biste se osjećali sigurno?
 5. Što vam je neophodno kako biste bili zadovoljni sa svojim smještajem? Bez čega ne možete biti zadovoljni smještajem?
1. Koje karakteristike vašeg susjedstva vam se sviđaju?
 2. Što bi se moglo promijeniti u vašem susjedstvu da budete zadovoljniji životom u njemu?
 3. Koliko ste zadovoljni odnosom sa svojim susjedima?

Odnosi (obiteljski, prijateljski i unutar udomiteljske obitelji) ■

1. Koliko ste zadovoljni odnosom koji imate s udomiteljskom obitelji?
2. Što to udomitelj i njegova obitelj rade, kako se ponašaju prema vama i međusobno, da vas čini zadovoljnima/nezadovoljnima? Navedite primjer.
3. Osjećate li se sigurno?
4. Koliko ste zadovoljni odnosom koji održavate sa svojom biološkom obitelji? Jeste li zadovoljni načinima kojima to činite? Navedite primjer.
5. Koji su kriteriji koje bi po vama trebao ispunjavati dobar prijatelj? Ispunjavaju li te kriterije vaši prijatelji?

6. Koliko ste zadovoljni društvom s kojim se družite?

Škola ▪

1. Što biste rekli, koje to uvjete škola mora ispuniti da bi učenici u njoj bili zadovoljni?
2. Jeste li načelno zadovoljni sa svojim životom u školi?
3. Koliko ste zadovoljni svojim odnosom s profesorima i s drugim zaposlenicima škole?
4. Koliko ste zadovoljni gradivom i obavezama koje se očekuju od vas?
5. Koliko ste zadovoljni svojim školskim kolegama?
6. Što bi se to moglo promijeniti u vašoj školi da se poveća vaše zadovoljstvo?

Korištenje vremena ▪

1. Smatrate li da imate dovoljno slobodnog vremena?
2. Biste li rekli da na kvalitetan način provodite slobodno vrijeme? Zašto je tome tako? Navedite primjer.
3. Sviđa li vam se način na koji provodite slobodno vrijeme?
4. S kime najčešće provodite slobodno vrijeme?
5. Postoji li neki način na koji biste mogli koristiti slobodno vrijeme koji bi vas činio sretnijima?
6. Postoje li možda neki vanjski faktori koji vas sprječavaju u korištenju slobodnog vremena na način koji bi vam se više sviđao?

Materijalni uvjeti ▪

1. Na koji se način financirate?
2. Biste li rekli da vam je iznos novca koji mjesečno dobivate dovoljan kako biste si priuštili ono što želite?
3. Kada biste dobivali više novca, na što biste ga trošili?
4. Posjedujete li svoj vlastiti mobitel? Koliko ste njime zadovoljni?
5. Koliko ste zadovoljni odjećom koju posjedujete?

Budućnost ▪

1. Kako zamišljate svoj život kao odraslih osoba?
2. Kakvi se osjećaji u vama bude kada razmišljate o svojoj budućnosti?
3. Koliko ste zadovoljni mjerom kojom ste pripremljeni za budućnost?
4. Koliko ste zadovoljni mjerom o kojom pričate s drugima o svojoj budućnosti?

5. Imate li podršku drugih u planiranju budućnosti? Na koji način vam pomažu?

Zdravlje (fizičko i mentalno) ▪

1. Jeste li zadovoljni svojim fizičkim zdravljem?
2. Na koji se način brinete o svome zdravlju?
3. Imate li podršku ljudi oko vas? Koga? Na koji način?
4. Postoje li neki vanjski faktori koji vas sprječavaju da se brinete o svome zdravlju onako kako biste željeli?
5. Jeste li zadovoljni svojim mentalnim zdravljem?
6. Jeste li zadovoljni načinom na koji se brinete o svome mentalnom zdravlju? Navedite primjer.
7. Kome se najčešće obratite kada vam treba emocionalna podrška?
8. Jeste li upoznati s institucijama kojima se možete obratiti kada vam treba pomoć u očuvanju mentalnog zdravlja? Kakva su vaša iskustva s njima?

Osobnost ▪

1. Koliko ste zadovoljni svojim fizičkim izgledom?
2. Što vam se kod vas sviđa (u vezi fizičkog izgleda)?
3. Jeste li zadovoljni osobom kakva ste sada?
4. Koje su po vama vaše najvrijednije osobine?
5. Kada biste mogli što biste promijenili na sebi?

Uvažavanje prava ▪

1. Jeste li upoznati s vašim pravima?
2. Jeste li upoznati s mehanizmima zaštite vaših prava?
3. Jeste li zadovoljni koliko se vaša prava poštuju u Hrvatskoj?
4. Što bi se moglo napraviti kako bi se više poštivala prava djece u RH?
5. Što bi se moglo napraviti da bi se više poštovala vaša prava?

Sustav socijalne skrbi ▪

1. U kojoj mjeri ste zadovoljni cijelim procesom udomljavanja?
2. Smatrate li da ste bili dovoljno i pravovremeno informirani o tome kako će izgledati proces udomljavanja?
3. Jeste li prema vašem mišljenju imali dovoljno vremena upoznati se s udomiteljskom obitelji i naviknuti se na proces?

4. Koliko biste rekli da ste zadovoljni učestalosti kontakta sa svojom socijalnom radnicom?
5. Koliko ste zadovoljni podrškom koju imate od socijalnih radnika i zavoda za socijalnu skrb? Navedite primjer.
6. Koliko ste zadovoljni podrškom koje vam pružaju udruge? Navedite primjer.
7. Na čemu bi sustav socijalne skrbi mogao još poraditi?

Zaključna pitanja

Što je po vama ključno da se osigura zadovoljstvo životom djece i mladih koji žive u udomiteljskim obiteljima?

Na što se po vama hitno treba utjecati kako bi se što prije povećalo zadovoljstvo udomljene djece i mladih?

Želite li možda još nešto dodati?

Završetak

Evo, ako nemate više ništa za dodati, ponovo se zahvaljujem na sudjelovanju i vašoj suradnji. Također bih ponovo zamolila da sve što smo rekli u grupi i ostane u grupi, odnosno da se ne dijeli dalje onima koji nisu sudjelovali u raspravi. Na kraju ću vas podsjetiti kako ću svoje rezultate i zaključke poslati u udomiteljske udruge u koje su vaši udomitelji uključeni u pisanom obliku, a ukoliko želite da i vama osobno pošaljem napišite mi svoje mailove na ovaj list papira. Još jednom vam puno hvala na pomoći i sudjelovanju i nadam se da vam nije bilo prenaporno. Ukoliko imate još kakvih pitanja slobodno me kontaktirajte putem maila.

Prilog 2. Upitnik zadovoljstva životom

Istraživačica: Valentina Marinić

Mentorice: prof.dr.sc. Ivana Borić i dr.sc. Andrea Ćosić

Sveučilište u Zagrebu Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Kontakt: marinva@erf.hr

Upitnik o zadovoljstvu životom

Ocijeni svoje zadovoljstvo životom na skali od 1 do 5, s time da 1 označava najmanje zadovoljstvo, a 5 najveće zadovoljstvo, u sljedećim područjima:

Koliko si zadovoljan/zadovoljna...	1	2	3	4	5
uvjetima u kojima stanuješ?	1	2	3	4	5
odnosom s udomiteljskom obitelji?	1	2	3	4	5
odnosom s biološkom obitelji?	1	2	3	4	5
odnosom sa svojim prijateljima?	1	2	3	4	5
svojom školom?	1	2	3	4	5
aktivnostima kojima se baviš u slobodno vrijeme?	1	2	3	4	5
svojom materijalnom situacijom?	1	2	3	4	5
svojom budućnosti?	1	2	3	4	5
svojim fizičkim zdravljem?	1	2	3	4	5
svojim mentalnim zdravljem? (time kako se osjećaš)	1	2	3	4	5
sa sobom općenito?	1	2	3	4	5
sustavom socijalne skrbi?	1	2	3	4	5

